

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
кафедра педагогіки та методики початкової освіти**

**Формування творчої активності молодших
школярів засобами ігрових технологій**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти –другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 213 м.з. групи
Пастух Дар'я Вадимівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
доцент **Костащук О.І.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № 4 від 04 листопада 2025 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

АНОТАЦІЯ

Пастух Д.В. Формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття ОКР «Магістр» зі спеціальності 013 Початкова освіта. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2025. 98 с.

У кваліфікаційній роботі *представлено* результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження проблеми формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій. Розкрито теоретичні аспекти формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій. Інтерпретовано ключову дефініцію дослідження – *творча активність* – як вищий рівень активності, що виражається на основі здібностей у процесі творчої діяльності. Обґрунтовано, що процес формування творчої активності молодших школярів буде успішним завдяки впровадженню наступних педагогічних умов: 1) *формування у молодших школярів мотивації до творчої діяльності*; 2) *дотримання поетапності у розвитку творчої активності учнів засобами ігрових технологій*; 3) *впровадження завдань творчого, розвивального, проблемного характеру*; 4) *організація та керівництво вчителем ігровою діяльністю учнів*.

Ключові слова: творчість, активність, творча активність, ігрові технології, формування творчої активності.

ABSTRACT

Pastuh D. Formation of creative activity of younger schoolchildren using game technologies. - Manuscript. Manuscript Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 013 Primary Education. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2025.98 p.

The qualification work presents the results of theoretical analysis and empirical research into the problem of forming creative activity of younger schoolchildren by means of game technologies. The theoretical aspects of forming creative activity of younger schoolchildren by means of game technologies are revealed. The key definition of the study is interpreted - creative activity - as a higher level of activity that is produced on the basis of abilities in the process of creative activity. It is substantiated that the process of forming creative activity of younger schoolchildren will be successful due to the implementation of the following pedagogical conditions: 1) the formation of motivation for creative activity in younger schoolchildren; 2) adherence to the phased approach in the development of creative activity of students by means of game technologies; 3) the implementation of tasks of a creative, developmental, problem-solving nature.

Keywords: creativity, activity, creative activity, game technologies, formation of creative activity.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____Д.В.Пастух

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	9
1.1 Аналіз проблеми творчої активності у науково-педагогічній літературі	9
1.3 Ігрові технології та їх вплив на формування творчої активності молодших школярів	26
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	40
2.1 Критерії, показники та рівні сформованості творчої активності молодших школярів.....	40
2.2 Аналіз стану сформованості творчої активності молодших школярів .	48
2.3 Обґрунтування педагогічних умов формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій	61
Висновки до розділу 2	73
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток суспільства на сучасному етапі, постійні зміни, трансформації у багатьох сферах життєдіяльності

зумовлюють вимогу до формування творчої особистості, яка здатна до прийняття нестандартних, оригінальних рішень, людини з високим ступенем інтелектуального розвитку. Згідно положень Концепції Нової української школи обґрунтовано, що мета початкової освіти – це всебічний розвиток особистості, прояв її талантів, здібностей та компетентностей, умінь згідно із віковими та індивідуальними характеристиками, у відповідності до потреб, вироблення цінностей, розвиток самостійності та творчості. Відповідно важливою проблемою початкової школи виступає проблеми формування творчої активності молодших школярів (Нова українська школа: порадник для вчителя, 2017).

Новий зміст навчання поставив перед вченими та вчителями-практиками завдання щодо визначення та впровадження в освітній процес нових засобів стимулювання пізнавальної діяльності, які спрямовані на творчу активність учнів у школі. У рамках реалізації Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті передбачено процес формування творчої активності особистості, який має на меті зміцнити життєву позицію майбутніх випускників школи. Так як творча діяльність є вищою формою становлення особистості, тому, під час нашого дослідження, спробуємо розглянути творчу активність як важливу педагогічну проблему самореалізації особистості.

Серед спектру інноваційних технологій навчання, які сприятимуть творчому становленню молодшого школяра, відносимо ігрові технології, які передбачають включення учнів в ігрову діяльність, налагодження активної взаємодії усіх учасників, програвання ролей та розігрування реальних життєвих ситуацій в ігровій формі. Ігрові технології активізують процес спілкування, допомагають посилити самостійну творчу роботу, що сприяє формуванню творчої активності учнів.

Стан дослідження проблеми. Проблему становлення творчої особистості представлено у працях Г. Костюка, О. Кульчицької, В. Рибалки, С. Сисоєвої та інших. На сензитивності молодшого шкільного віку у питаннях творчості наголошували класики педагогічної думки О. Духнович, С. Русова,

В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Відомий педагог І.Бех стверджував, що у молодшому шкільному віці відбувається зародження креативності та творчості.

У науковому доробку сучасних дослідників віднаходимо: філософські аспекти проблеми формування творчої активності (В.Андрущенко, І.Бичка, В.Буряка, О.Клепнікова, І.Кучерявого); психологічні механізми становлення творчої особистості (Г.Костюк, В.Моляко, Я.Пономарьов, Р.Ткач, та ін.); педагогічні умови формування творчої активності як найвищого рівня творчої діяльності (І.Волкова, О.Келя, В.Киричук, Ш.Амонашвілі, І.Булак, І.Волощук, А.Денисюк, О.Захаренко, Г.Костюшко, В.Кузь, О.Музика, Ю.Рева, О.Савченко, В.Тушева).

Праці З.Друзь, І.Литвинчука, О.Малихіної, С.Огірка, Н.Постернак, О.Савченко, М.Шпак, Ю.Машбиць, О.Онисюка, М.Теплякова присвячені розкриттю проблеми посилення активності особистості як провідного чинника її розвитку. Питання формування творчої активності молодших школярів через організацію та побудову уроку стосуються досліджень М.Вашуленка, Г.Коваль, В.Науменка, М.Радченко, О.Савченко та ін. Так, О.Савченко вивчала процес формування вміння вчитися як головну компетентність та досліджувала засоби, технології навчання. Вагомими є праці В.Чайки, де подано головні категорії навчання, визначено зміст компонентів навчального процесу, та проаналізовано весь спектр технологій навчання.

Проблеми творчості, специфіки формування творчих умінь особистості, також, віднаходимо у дисертаційних роботах. Так, К.Нечипоренко акцентувала увагу на розвитку творчих умінь молодших школярів; С.Уфімцева вивчала педагогічні умови творчого розвитку особистості під час навчання; С.Доценко – розкрила систему розвитку творчих задатків молодших школярів під час вивчення навчальних предметів.

Т.Денисюк, О.Рябошапко досліджували проблему застосування інноваційних технологій під час навчання. Зміст та специфіку

використання ігрових технологій, їхню класифікацію висвітлили у своїх працях Л. Пироженко, О. Пометун та інші.

Таким чином, практична цінність проблеми формування творчої активності особистості зумовили вибір теми наукового дослідження **«Формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана в рамках теми кафедри: *«Теоретико-методологічні засади розвитку педагогічної освіти та професійної підготовки фахівців у контексті євроінтеграційних процесів»*.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні педагогічних умов формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. проаналізувати сучасні підходи у психолого-педагогічній літературі для вивчення проблеми формування творчої активності особистості;
2. розкрити специфіку формування творчої активності молодших школярів;
3. з'ясувати педагогічні можливості ігрових технологій як засобу формування творчої активності молодших школярів;
4. здійснити емпіричне дослідження рівня сформованості творчої активності молодших школярів та обґрунтувати педагогічні умови оптимізації цього процесу.

Об'єкт дослідження – формування творчої активності молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій.

Методи дослідження:

- *теоретичні* (аналіз психолого-педагогічної літератури з метою визначення теоретичних аспектів проблеми дослідження, представлення методологічних основ; порівняння, синтез, узагальнення

матеріалів з питань формування творчої активності особистості; класифікація – з метою визначення критеріїв, показників та відповідних рівнів сформованості творчої активності учнів; моделювання – навчальних ігор та творчих завдань; систематизація зібраної інформації – для підведення висновків дослідження);

- *емпіричні* (педагогічне спостереження за молодшими школярами під час творчої активності, анкетування, бесіди, ігрові методики, тестування);
- *констатувальний експеримент* для визначення рівнів сформованості творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у розкритті особливостей формування творчої активності особистості. З'ясовано зміст наступних понять дослідження: «творчість», «творчі вміння», «творча активність», «ігрові технології», «формування творчої активності із використанням ігрових технологій» тощо. Проаналізовано ключові аспекти та специфіку формування творчої активності молодших школярів через використання ігрових технологій. Виокремлено та обгрунтовано ряд педагогічних умов формування творчої активності молодших школярів із використанням ігрових технологій.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розширенні можливостей освітнього процесу, який спрямований на формування творчої активності учнів через застосування ігрових технологій: проєктування продуктів творчої діяльності. Представлено систему творчих вправ, додаків (із застосуванням ігрових технологій), які допоможуть активізувати процес формування творчої активності учнів та можуть бути застосовані педагогами на етапі планування/організації навчальної діяльності.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1 Аналіз проблеми творчої активності у науково-педагогічній літературі

Активні соціальні, економічні зміни, трансформація сфер життєдіяльності нашої країни посилюють вплив та значимість нових стратегій оновлення освітньої парадигми та виховання підростаючого покоління. Формування творчих умінь людини сьогодні є пріоритетним завданням модернізації освіти.

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державна національна програма «Освіта», Державний стандарт початкової освіти, Концепція НУШ – визначають базові положення щодо посилення уваги ролі формування творчого потенціалу особистості. Так, Державна національна програма «Освіта» наголошує на тому, що головним завданням трансформації освіти сьогодні є розбудова системи освіти як елементу виховання підростаючого покоління – патріотів, свідомих громадян держави, становлення особистості освіченої та творчої. Така ситуація робить акцент на віднаходженні нових дієвих технологій, засобів та прийомів, що сприятимуть розвитку та вияву творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку, їх інтересів та здібностей (Закон України «Про освіту»).

Проблема формування творчої активності – це досить складна, багатогранна в контексті психологічного. Творча активність складається із двох аспектів, один з яких пов'язаний із поняттям «творчість» (певні характеристики, властивості, якості людини, які допомагають реалізувати творчий потенціал) та інший – пов'язаний із поняттям «активність» (вияв ініціативності, самостійності у межах творчої діяльності, мотивом якої виступає бажання до самореалізації).

Наступним кроком є розкриття базових дефініцій дослідження, а саме: *активність, творчість, творча активність*. Аналіз наукових джерел

засвідчив, що зарубіжні та вітчизняні науковці визначені поняття трактують по-різному.

Отож словник-довідник з філософії «творчість» тлумачить як вищу форму усвідомлення креативності, яка притаманна на всіх рівнях буття (Шапар,2007).

Творчість, у філософському енциклопедичному словнику, визначається як продуктивний вид діяльності, тоді як людська активність змінюється на внутрішню самовизначеність (Шинкарук,2002). З позиції філософського вчення, творчість розкривається з двох аспектів:

- як тип діяльності людини (створення нових духовних, матеріальних цінностей)
- як спроможність особистості створювати нову власну реальність, яка закриває різні соціальні запити (Демченко,2009).

Цікавими нам видаються трактування поняття «творчість», подані у Сучасному тлумачному словнику психологічному (автор В.шапара) – це процес продукування нових цінностей. Словник із педагогіки та психології означену категорію тлумачить через творчість як вид діяльності, у результаті чого створюються нові,оригінальні соціально значимі ідеї, через активну пошукову роботу (Рибалка,2016).

Дослідженню питань психології творчості також присвячені наукові роботи І.Білої, Н.Ільїної, В.Моляко, В.Романиці, О.Туриніної, Р.Швай та ін. Так, дослідниця І.Біла, яка цікавилася питанням дитячої творчості, визначає її як процес, рівень, що спрямований на певні зміни у тарктуванні знань та використанні їх (Біла, 2014).

Творчість, за О.Туриніною, це діяльність людини, та творені нею певні цінності, що виступають явищами культури (Туриніна, 2007). Український педагогічний словник С.Гончаренка, творчість розглядає як активність людини, соціальну діяльність, яка призводить до створення нових продуктів (Гончаренко,1997). Встановлено, що категорія «творчість» - це активна діяльність, зорієнтована на продукування нових ідей, це вміння людини

сприймати та розуміти навколишній світ та все що відбувається в ньому – у новому ракурсі.

Зазначимо, що творчість вистапає багатогранним, складним процесом, який не слід трактувати однозначно, адже, слід враховувати різні позиції інтегрованого підходу до його визначення, *як особистісної характеристики, як процесу, як діяльності*. У межах нашого дослідження, творчість – це характеристика людини, яка визначає її здатність самовиражатися, створювати нові, цікаві, естандартні продукти життєдіяльності.

Слід звернути увагу на те, що поняття «творчість» досить часто співвідносять із поняттям «креативність». Тому, вважаємо за потрібне розкрити значення цих понять.

З позиції філософії, креативність має на меті продукування нового, це творча якість, що приносить результат (Козирєва, 2018). Великий тлумачний словник сучасної української мови подає власне трактування: креативність – це вид творчої діяльності, а креативна особистість – це людина, яка займається творчістю (Бусел, 2005).

Ми вважаємо, що особистість креативна – це людина, яка: виявляє зацікавленість до всього навколишнього; вона дотепна, вміє ризикувати, є незалежною від упереджень; схильна до самокритичності, бажання працювати, виявляє ініціативу, творчу уяву, бажає працювати якнайліпше.

Цінними для нас є висновки дослідниці Л.Єрмолаєвої_Томіної, яка відмінними характеристиками поняття «творчість» та «креативність» визначає такі:

- ✓ творчість проявляється у певному визначеному виді діяльності, до якої людина має талант, наприклад, наука, мистецтво, а от, креативність – це якість людини, у всіх можливих типах діяльності
- ✓ творчість – це несвідома та підсвідома діяльність психіки, через яку відбувається інсайт, ідеї, а креативність – це поєднання свідомості та підсвідомості у надсвідомість
- ✓ творчість як процес відбувається у таких фазах: підготовча (висунення проблеми), пошукова (новий продукт), виконавська. Креативність

виявляється через постановку проблеми, віднаходження способів розв'язання, втілення через продукт (Жорник,2000).

Отже, підсумовуючи розуміння понять з різних точок зору, можна стверджувати, що креативність та творчість не слід ототожнювати. Так, ці поняття є близькими за значенням, однак не ідентичними за своїм змістом, адже креативність це характеристика людини (якість, особливість), через яку відбувається творчість. Нами визначено поняття «креативність» як здатність особистості до творчості, що проявляється в унікальності, оригінальності, вмінні генерувати нові ідеї.

Важливо, що успіх діяльності стосується здатності людини її виконувати. Такий процес має відношення до всіх типів діяльності: письма, читання, гра, малювання тощо.

Розкриємо різні підходи на трактування поняття «активність».

Існує ряд напрямів щодо тлумачення поняття «*активність*»:

- активність – властивість діяльності (В.Коган, Л.Станкевич та ін)
- активність – риса людини (М.Данилов, В.Лозова, Т.Мальковська, Т.Шамова та ін)
- активність – це унікальна властивість усіх систем життя (М.Дьомін, М.Каган, та ін)

Науковці визначають соціальну та біологічну активність людини. За їх переконанням, біологічна активність – це вроджена, соціальна – це набута активність, яка має властивість змінюватися протягом життя, в залежності від тих умов, в яких перебуває людина. Така ситуація дає змогу займатися процесом вироблення активності кожної людини.

Вагоме місце належить твердженням А.Кирсанова, який активність школярів визначає як:

- ✓ живу діяльність, зорієнтовану на вирішення поставлених завдань
- ✓ прояв уваги та зосередженості під час уроку та в позаурочний час
- ✓ вольове, усвідомлене виконання практичних завдань, які потрібні для опанування знаннями, вміннями.

Дослідник розглядає такі складові активності учнів, як:

- ✓ чітка зрозуміла для учнів цільова задача, що дозволяє посилити активність \
- ✓ зацікавленість у роботі, що зумовлена цільовими завданнями та процесом опанування новими знаннями та вміннями
- ✓ активна включеність молодших школярів у вивчення навчального матеріалу, критичне інтерпретування інформації, використання життєвого досвіду
- ✓ налагодження співробітництва та взаємодопомоги (Конашук, 2012).

Отже, активність – це намірене прагнення досягати мети, вирішення завдань через систематичну діяльність. Активність людини виявляється через ініціативність, вольові зусилля, бажання, життєві цілі. Активність – це структурний компонент поняття «творча активність», що виявляється у діяльності, що завжди діє.

Особистісну активність людина проявляє через:

- ✓ здібності
- ✓ діяльність
- ✓ досягання завдань запланованих
- ✓ формування власних вольових зусиль.

Активність – це поняття, яке стосується ефективності та успішності здійснення навчальної діяльності, це базова психічна характеристика учня, що розкривається у творчості, вольових процесах та визначає рівень спілкування під час навчання. Рівень активності має здатність як сприяти, так і заважати процесу навчання.

Розуміння процесу формування творчої активності потребує розкриття категорії, яка пов'язана із нею. Так, опираючись на трактування поняття діяльності (вид активного відношення людини до світу, перетворення світу та навколишньої дійсності) та визначення поняття активності (провідної характеристики, що проявляється у зосередженості на певному виді діяльності, правильному доборі засобів та способів поведінки та діяльності) – вони пов'язані із характером та темпераментом.

У межах філософського вчення , активність – це такий стан , який прискорюється та вдосконалюється. Активність – це усвідомлений стан прийняття навколишньої дійсності.

Словник іншомовних слів дає власне тлумачення поняття «активність» як енергійний, діяльний, той, що постійно у розвитку.

Активність, з позиції психології, розглядається у співвіднесенні із діяльністю, як умова її розвитку, зміни та реалізації. Активність визначається стійкою діяльністю у плані наміченої цілі та характеризується ініціативністю людини у відношенні до світу та себе. Проявом активності також є здатність людини впливати на свої бажання, цілі, дійсність. Щодо молодших школярів, то активність їм допомагає краще та ефективніше опанувати суспільний досвід, формує комунікативні спроможності.

Отож поняття творчої активності виробилося під час становлення поняття активності. У філософії, активність – це поняття, яке виражає зміст діяльності, та в перекладі з латинської означає « енергійний». Педагоги ж поняття активності тлумачать як рису особистості, що виявляється через бажання здійснювати самостійно діяльність та правильно обирати способу вирішення намічених завдань. Тож активність ними розглядається у таких значеннях:

- 1) активність як стан, що стосується виконання певних дій
- 2) активність як характеристика людини, що потребує розвитку.

На думку психологів, активність – це властивість людини, яка відповідає за ініціативність, тривалість та різноплановість дій, які вона виконує. Тому з'являється необхідність у розкритті поняття «активність особистості», яке виникає також і в змісті проблеми формування творчої активності. Психологічний контекст трактування активності особистості визначає її як спроможність виконувати суспільно значимі перетворення навколишньої дійсності. Так активність проявляється у творчості, вольових зусиллях, спілкуванні та є мірою перетворення людиною соціуму та себе.

Активність людини може бути виявлена і через пізнавальну діяльність та активність. Зазначимо, що пізнавальна активність розкривається авторами

як особистісне явище, що поєднує важливі змістові пізнання, а саме пізнавальну ініціативність, самостійність, мобільність.

Пізнавальна активність є умовою особистісного становлення у молодшому шкільному віці. Розвиток пізнавальної активності, як вказує Н.Балабаєва, успішно впливає на формування особистості школяра, та є ідеальним варіантом розуміння світу та визначення дитини щодо самої себе.

Дослідники, при розкритті змісту пізнавальної активності, зазначають, що це процес, який стосується бажання пізнати нове, виробити інтерес до віднаходження нової інформації, прагнення здійснення самостійної пошукової діяльності.

Згідно досліджень Н.Балабаєвої, пізнавальна активність виступає головним показником розвитку людини, чинником пізнавальної діяльності. Вона акцентує увагу на тому, що пізнавальна активність – це самостійна діяльність учнів та має відношення до ініціативності, творчості, креативності, є детермінантою творчого самовизначення молодшого школяра. Цікаво, що вищим ступенем сформованості пізнавальної активності є саме творча активність.

За положеннями В.Ігнатович, творча активність є мотивуючою готовністю людини до здійснення творчої діяльності, яка визначається швидкістю залученості, успішністю вирішення тих чи інших творчих вправ, і бажанням учня до процесу самовдосконалення.

Творча активність, на думку Б.Жорняк, є складною інтегративною характеристикою людини, що виявляється у бажанні до прояву самостійності та оригінальності у вирішенні завдань та на етапі відбору оптимальних способів їх реалізації.

Т.Латишева, творчу активність розглядає як бажання до здійснення активної самостійної емоційної діяльності, що зорієнтована на відкриття нових ідей через пошукову діяльність. Метою творчої активності є одержання соціально вагомого та індивідуального результату.

Нам імпонують міркування В.Гаврилюк, який творчу активність визначає як якість людини, яка визначена рядом емоційних, інтелектуальних

властивостей, та дає змогу діяти творчо за будь-яких умов та ситуацій. Джерелом творчої активності учня, на його думку, виступає внутрішні стимули до творчої самореалізації (Жорник, 2000).

Творча активність, за Б.Жорняк, це інтегративна характеристика людини, вища форма самостійної діяльності, що появляється у бажанні оригінальності, творчому підході до вирішення пізнавальних питань.

Найбільш цілісним обґрунтуванням досліджуваного феномену є думки В.Холоденко, яка творчу активність трактує як: *якість людини, як процес, як результат*. Дослідниця вважає, що творча активність є частиною творчого потенціалу людини, яка зароджується у єдності емоцій, волі, інтелекту, є енергією, яка акумулює творчі ресурси. Творча активність є вмотивованою потребою до самопроявлення, самовираження.

Якщо активність – це якість особистості, то творча активність – це властивість людини творчої, що не може виражати себе без активного творчого пошуку. Творча активність – це сукупність таких компонентів:

- 1) вольові прагнення людини, вияв ініціативності
- 2) система темпераменту творчого запалу, якості людини, самомотивація
- 3) активність у прояві творчості під час діяльності. Творча активність призводить до нових рішень, вміння бачити та продукувати оригінальні ідеї, використовувати знання по-новому.

До ознак творчої активності відносимо наступні:

- ✓ ініціативність
- ✓ самостійність на етапі постановлення мети, завдань
- ✓ прояв інтересу
- ✓ характер діяльності (новизна, своєрідність)
- ✓ оптимальність та результативність діяльності (Загурська, 2006).

Представлений огляд позицій науковців на зміст проблеми формування творчої активності, та здійснений аналіз дозволили зробити висновок, що *творча активність – це особистісне утворення, якість, риса, яка формується під час творчої діяльності, виражається у пізнавальній потребі*

та інтересі, через емоційне відношення та творчий підхід до вирішення завдань та виступає як бажання до вияву власного творчого потенціалу.

Творчу активність інтерпретуємо як вищий рівень активності, що виробляється на основі здібностей у процесі творчої діяльності, ефективно в ній реалізується, проявляється через вміння активізувати власні природні ресурси, мислити нестандартно, продукувати нові ідеї.

1.2 Специфіка формування творчої активності молодших школярів

Однією з провідних умов дитини у житті є творча активність та вміння постійно працювати над собою, саморозвиватися. Так, у Державному стандарті початкової освіти мова йде про розвиток базових компетентностей, для яких потрібні творчі вміння, здатність системно та критично мислити, виражати свою думку, відстоювати власну позицію, відповідати за дії, рішення та вміти налагоджувати взаємодію з іншими (Державний стандарт початкової загальної освіти).

В межах Нової української школи актуальним завданням виступає посилення якості та успішності навчання через активізацію пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку, формування їх творчої активності, спроможностей до самостійного опанування знаннями. Для того щоб людина у процесі розвитку могла досягнути успіху, вона повинна проявляти активність у межах своєї діяльності.

Вивчення та аналіз змістових, сутнісних та структурних характеристик творчої активності людини є предметом наукової розвідки багатьох дослідників, зокрема Л.Арістової, З.Калмикової, Я.Пономарьова та ін.

Так, І.Проценко та О.Романовська стверджують, що з-поміж групи умінь – творчі вміння є провідними, бо через них особистість спроможна виявити власні здібності, показати творчий потенціал. Отож творчі вміння учнів виступають інтегральною властивістю, яка вказує на вміння до вияву творчості та проявляється під час навчання та здійснення самостійної творчої

діяльності, віднаходить себе через здатність проєктувати атмосферу, шукати нестандартні способи вирішення певної проблеми (Проценко, 2010).

Згідно досліджень В.Моляко, сензитивним періодом щодо розвитку креативності учнів є саме молодший шкільний вік, адже тут вияв їх спонтанної творчості співіснує із логікою, сформованістю інтелекту, абстрактним мисленням тощо. Цей віковий період характеризується тим, що учні вже здатні самостійно висувати цілі, заохочувати себе, віднаходити способи розв'язання завдань та здійснювати контроль за результатами власної діяльності (Моляко).

У молодшому шкільному віці відбувається активний розвиток мислення, уяви, фантазії. Школярі вивчають навколишній світ, мають бажання проявити себе як особистість, та, через творчість, продемонструвати власні здібності, показати знання та вміння. Дослідниця Н.Ільїна говорить про те, що у межах початкової школи закладаються вміння мислити нестандартно, працювати, висувати оригінальні ідеї через розвиток інтелекту. Звернемо увагу на виділені дослідницею характеристики у проявах творчого початку у молодшому шкільному віці:

- 1) дослідницькі здатності – бажання пізнавати нове, допитливість, прагнення робити експерименти у різноманітних сферах життя;
- 2) суб'єктивна новизна кінцевого продукту творчості – вміння учня запропонувати рішення, яке прийняте самостійно у процесі творчості, що базується на вмінні самостійно мислити;
- 3) суперечливість уяви – стрімкий розвиток уяви (з одного боку), що проявляється у грі, розповідях, діалозі, а з іншого боку – формування відтворювальної уяви, що дозволяє ліпше опанувати та зрозуміти матеріал;
- 4) прояв мислення сюжетного художнього типу – вміння поєднувати персонажі, предмети, що учні малюють (Карпенко, 2016).

Цікавими нам видаються міркування Д.Іванової, яка стверджує, що творча активність учнів молодшого шкільного віку у межах різних типів діяльності проявляється через пошук нового, вияв самостійності та

ініціативності у відборі об'єкта діяльності та під час її виконання, у нестандартності шляхів та результатів такої діяльності, та в здатності застосовувати знання, вміння та навички, у вмінні акцентувати на нових завданнях у буденних.

Дослідниця у творчій активності вбачає новий компонент – це вміння правильно застосовувати свої знання, вміння та навички та здатність бачити нове у звичних речах.

Натомість Т.Волобуєва, творчу активність розуміє молодшого школяра як сукупність вольових, інтелектуальних та фізичних сил на проєктування під час навчання нових продуктів, які різняться від тих, які вже є відомими. Дослідниця переконана, що змістовна властивість містить нове для певної людини, те, що вона змогла самостійно відкрити для себе (Бондар, 2020).

Нам імпонують дослідження О.Савченко, яка акцентує увагу на тому, що у молодшому шкільному віці, під впливом навчання, відбувається розвиток теоретичного мислення, опанування певними розумовими діями, як порівняння, аналіз, узагальнення певних властивостей та характеристик.

У молодшому шкільному віці, навчання діяльність є провідною – вона сприяє формуванню довірливості процесів психічних, самоконтролю, палнуванню та самооцінці дій, які є провідними для розвитку творчих умінь (Савченко, 2014). Доведено, що у початковій школі відбувається активізація творчої уяви, через яку учні можуть бачити казкові події, створювати нові власні образи.

У межах проблеми нашого дослідження, доречно розглянути позицію О.Туриніної, яка вважає, що у молодшому шкільному віці закладаються основи формування вміння фантазувати. Отож ключовим завданням вчителя є побачити природні здібності школяра, його індивідуальні властивості та допомогти їх виявити, заохотити учня до творчості, застосовуючи творчі завдання, ігрові прийоми, різноманітні цікаві пошуково-дослідницькі завдання із застосуванням інтерактивних технологій навчання.

Отже, творчу активність молодших школярів інтерпретують як:

- 1) сукупність зовнішньої та внутрішньої творчої активності

- 2) єдність операційного та мотиваційного компонентів
- 3) уява та мислення як база способу виконання творчої активності.

Для аналізу творчої активності слід зупинитися на значущості впливу об'єктивного та суб'єктивного, внутрішнього та зовнішнього, зробити акцент на індивідуальності, неповторності кожної особистості. Дослідник О.Матюшкін визначає зв'язок між поняттям здібності та творча активність, як форма вияву та формування здібностей, база для уяви та фантазії.

Ряд дослідників (Д. Богоявленська, В. Лозова та інші) проявом активності у межах будь-якої діяльності (гра, праця, навчання тощо) вважають творчу активність. Так, А.Петровський, поняття творчої активності розглядають як владисивість певного виду діяльності, що проявляється у напруженості, інтенсивності, силі інтелектуальних дій, результативності. Дослідники переконані, що творча активність виявляється через діяльність, як у внутрішньому (розумовому) так і в зовнішньому (моторному) планах, у діяльності, яка дозволяє досягнути намічених цілей.

До складу творчої активності, І.Ступницький, С.Гасанов, відносять прояв творчих здібностей та творче мислення. Вчені дають нестандартні трактування складових творчої активності. Так, творчі здібності, вони розглядають як риси характеру та властивості, що визначають рівень їх відповідності певним вимогам щодо навчальної діяльності та які визначають ступінь успішності такої діяльності; а творче мислення – на їх думку, це процес через який людина може відходити від стандартів, шаблонів на етапі вирішення проблеми, та, здатна прокласти свої оригінальні способи та розуміння, при цьому проявляти творчу ініціативу та розумові здібності, генерувати нові ідеї, створювати оригінальні продукти діяльності. Такі складові виступають рушієм для вияву творчої активності.

Отож творча активність виявляє здатність та бажання молодшого школяра добровільно, свідомо, за власними переконаннями, поліпшувати ініціативні дії у різних сферах життєдіяльності. З.Баянкіна пропонує наступну класифікацію творчої активності через рівні усвідомлення творчості (пошуковий, адаптивний, креативний, дослідницький).

Ю.Науменко визначає класифікацію через вияв операційного компонента творчості, тим самим виділяє такі рівні творчості, як: нульовий, низький, середній та високий відповідно (Міщенко,2017).

На думку Е.Торренса, творча активність виступає основою формування творчих здібностей у молодших школярів та допомагає активізувати учнівську креативність. Така творча діяльність має на меті прояв мислення, різних емоцій та дій. Ю.Сенько креативність ототожнює із поняттям творчої активності, яку трактує як певний стан розвитку дитини, якість, що проявляється у бажанні пізнавати та демонструвати нестандартне мислення (Сенько, 2019).

Формування творчої активності в учнів молодшого шкільного віку відбувається через такі стадії, що співпадають із етапами творчого процесу.

- перша стадія – це проєктування предмету творчості через повторення вже готового об'єкта чи відтворення дій за прикладом, що хтось подав. Такий етап називається стадією початкового відтворення відомого шляху дій.
- друга стадія – стосується поставки запитань . Молодші школярі можуть застосовувати теоретичні питання, які мають відношення до проблеми, чи практичні, що зорієнтовані на інструктаж . Цей етап визначний тим, що учні вчаться діяти самостійно , застосовувати інформацію.
- третя стадія – часткові зміни результату через елементи новизни. На цьому етапі відбувається процес творчого наслідування, де молодші школярі можуть замінити певні елементи дій на свої цікаві варіанти.
- четверта стадія - стосується розуміння змісту проблеми та дій. Важливо, щоб учні чітко зрозуміли проблему , адже від цього залежатиме вибір способу для реалізації цілей.
- пята стадія - стадія творчості, де учні презентують новаторські продукти, що визначаються оригінальністю та креативністю. На цьому етапі бачимо єдність якостей інноваційної діяльності молодших школярів (Плющик,2019).

Зазначимо, що вироблення бажання учнів проявляти власні думки та ідеї – це мотив для прояву творчої активності. Реалізація даного процесу дозволить вчителю побачити здібності учнів та прилаштувати їх до навчального процесу.

Отже, формування творчої активності молодших школярів має досить складну структуру, що складається із етапів, що дозволяють сформувати креативність та цікавість мислення. Так, початкові стадії, на яких школяр може повторити відомі об'єкти, дозволяють сформувати провідні вміння та навички. Це є основа для подальшого творчого розвитку.

Формування творчої активності потребує від педагога організації такої атмосфери, де учні можуть проявити інтерес, активність, бажання проявляти себе, відстоювати свої ідеї, досягати творчих результатів.

Отже, творча активність молодших школярів під час навчання тісно межує із процесом становлення учня як особистості з власними інтересами, потребами, здібностями, вольовими проявами, емоціями тощо.

Науковці виокремлюють наступні рівні творчої активності учнів:

- 1) рівень проблемності
- 2) розвиток творчої навчальної діяльності
- 3) вияв розумової активності із елементами творчої активності.

У структурі творчої активності виділяють такі компоненти, як: здатність самостійно обирати об'єкт мислення, виходити за межі поставленого завдання, вміння перетворити завдання. Дослідниця наголошує на самостійності здійснення вибору стимулу діяльності, та мотивації. На думку С.Діденко, до структурних компонентів творчої активності учнів слід віднести:

- ✓ емоційно-перцептивний
- ✓ аксіологічний
- ✓ гносеологічний
- ✓ праксеологічний.

Згідно міркувань С.Смірної, є чотири напрями формування творчої активності:

- єдність зовнішньої та внутрішньої організації причин активності – ступінь ініціативності
- від пасивного стану до проявів спонтанної активності
- посилення проміжків часових між етапом початкового впливу та досягненням результату
- від процесу адаптації до перетворення, до формування внутрішніх важелів
- активність як ступінь енергії, руху, зміни та розвитку (Степанова, 2021).

Отже, проявом творчої активності молодшого школяра є поява та вирішення творчого завдання, проблемної ситуації, а джерелом – внутрішній рух дитини до процесу творчого самовияву та самореалізації.

Здійснивши аналіз ряду структур творчої активності, можемо виділити такі основні компоненти:

- 1) емоційний – прояв вольових зусиль
- 2) мотиваційний – бажання до продукування нового, змін, активності у межах діяльності, прояву себе як особистості
- 3) діяльнісний – застосування отриманих знань у житті, проєктування цікавих ідей через власний життєвий досвід.

Дані структурні компоненти виступають основою для здійснення змін та створення нових продуктів. Кожна особистість розвивається та здійснює відкриття через власний життєвий досвід та знання.

За переконанням Т.Шамової, творча активність відбувається разом із пізнавальною активністю молодших школярів на уроках, що проявляється у їх діяльності, та самостійності мислення, формування творчої думки, спостережливості. Науковиця акцентує на трьох рівнях пізнавальної активності, а саме:

- ✓ рівень – відтворювальна активність (бажання школяра усвідомити, відтворити знання, опанувати шляхами використання їх за певних шаблонів; на цьому рівні в учнів немає зацікавленості до посилення знань)

- ✓ рівень – інтегруюча активність (бажання молодшого школяра вникнути в зміст явища або процесу, опанувати шляхами використання знань у нових умовах, прагнення зрозуміти звязки процесів і явищ)
- ✓ рівень – творчий (бажання усвідомити зміст явищ та їх звязків, інтерес віднайти нові шляхи вирішення завдання, тобто хотіти перенести знання у нові умови , які раніше не відомі (Швай,2014).

Аналіз наукових праць О.Богданової, В.Моляко, Я.Пономарьова, І.Якиманської та ін., дозволив розглянути наступні структурні компоненти творчої активності молодших школярів:

- 1) пізнавально-діяльнісний компонент – активність школяра виявляється в процесі опанування знаннями, вміннями , які потрібні для здійснення самостійної творчої діяльності;
- 2) мотиваційно-вольовий – розвиток мотиваційної складової до здійснення творчої діяльності, вияв вольових рис дитини, її цінісних переконань, які дозволяють включитися у творчу діяльність
- 3) змістовно-операційний – розвиток активного ставлення учня до своєї діяльності, цілісність , надійність та результативність;
- 4) емоційний – вміння молодшого школяра творчо сприймати навколишню дійсність
- 5) самооцінний компонент – бажання школяра до процесу творчого пізнання себе, формування свого творчого потенціалу (Яланська,2018).

Отже, здійснений теоретичний аналіз наукової літератури дозволяє підсумувати наступне:

Творча активність – це спосіб самовираження та пізнання, коли людина усвідомлює свій творчий досвід, який згодом є базою її саморозвитку. Творча активність – це спосіб засвоєння соціального досвіду, що дозволяє налагодити звязки з соціумом, стосунки із людьми, формувати самопізнання, творче самовираження.

Процес формування творчої активності –це процес розвитку внутрішніх ресурсів до самостійного вивчення певного виду діяльності. Формування творчої активності відбувається через розуміння цінності

самореалізації та процесу самовираження, який ґрунтується на підтримці творчих начал особистості. Творча активність є більш успішною, як є момент вибору та своєюода дій, коли беруться до уваги внутрішні інтереси та здібності людини. Посилений процес формування творчої активності під час навчання є джерелом становлення особистості школяра (Данько,2013).

До *психолого-педагогічних основ* формування творчої активності відносимо:

- ✓ умови, що визначають ефективність опанування нових знань (формування пізнавального інтересу, розвиток здатностей співпрацювати, бажання проявляти самостійність)
- ✓ умови, що дозволяють проявити творчу активність (посилення творчої взаємодії учнів з учителем, застосування позитивного досвіду у певному напрямку діяльності, викорситання педагогічних технологій)
- ✓ чинники, що мають на меті посилити формування творчої активності (розвиток творчості, вміння до рефлексії)
- ✓ умови, що визначають таку роботу (ініціативність процесу творчої самореалізації, залученість школяра до творчої діяльності, продуктивна творча активність)
- ✓ фактори управління, що зорієнтовані на формування творчої активності (творчі починання, зорієнтованість на формування творчої активності та самостійності, розуміння особистості дитини та її потреб) (Данько,2013).

Творча активність – це провідна якість молодшого школяра, що вимагає підтримки вчителя,; це ступінь активності дитини, процес, що показує вміння школяра самовиражатися та створювати нове. Формування творчої активності молодших школярів – це складний процес , що дозволяє розвивати їх здібності, вміння самостійно креативно думати, виробляти новий підхід до проєктування нових продуктів. Процес формування творчої активності вимагає відкритого освітнього середовища, постійної підтримки.

Таким чином, ключову дефініцію нашого дослідження, *творчу активність молодшого школяра інтепругуємо* як властивість особистості,

яка формується та проявляється під час творчої діяльності таа віднаходить виявлення у нових продуктах діяльності.

В узагальненні подамо змістові ознаки творчої активності молодшого школяра:

- творча активність – це діяльність, яка має на меті створення нового (нові речі, нові способи діяльності) \
- творча активність – це процес, який вимагає застосування нових засобів чи нових програм діяльності
- творча активність – проектування нових елементів/їх поєднання
- творча активність – це процес, що містить постановку та вирішення проблем, цікавих завдань
- творча активність – вид діяльності особистості (Бондар,2020).

До структури творчої активності віднесено такі компоненти, як: мотиваційно-вольовий, пізнавально-діяльнісний, змістовно-операційний. Творча активність виступає вищим видом діяльності з ініціативністю щодо визначення мети, завдань та бажання самостійно створювати нові продукти. Саме тому показниками творчої активності є самостійність, ініціативність, інтереси, характер та спосіб діяльності. Визначені структурні компоненти складають творчу активну особистість, що проявляє себе у бажанні досягати нового.

1.3 Ігрові технології та їх вплив на формування творчої активності молодших школярів

Формування творчої активності молодших школярів є провідним завданням системи освіти. Згідно Державного стандарту, до мети початкової освіти слід віднести гармонійний розвиток особистості школяра в узгодженості його індивідуальних, психологічних властивостей та бажань, формування творчості, допитливості та самостійності. Така ситуація, в свою чергу, вимагає від педагогів забезпечення таких умов, віднаходження цікавих

інноваційних форм та прийомів навчання, зміну діяльнісного характеру процесу навчання, де вагому роль відіграє включення молодших школярів у процес творчої діяльності, зокрема формуванню їх творчої активності.

На думку науковців, творчий потенціал притаманний всім людям, і, судячи з даного твердження, робимо висновок про те, що формування творчої активності людини впливає на становлення людства загалом. Для реалізації даної мети потрібно створити та запровадити в освіті таку модель навчання, що дозволить сформувати творчу активність саме у молодшому шкільному віці.

Система освіти початкової володіє невикористаним потенціалом щодо процесу розвитку творчих задатків учнів. Для успішності цього процесу слід виробити таку освітню систему методів та прийомів, яка дозволить сформувати творчу активність. Ефективним є навчання, яке передбачає створення проблемних ситуацій, пошуку та візуалізації значної кількості інформації, які дозволяють оптимізувати можливості та зацікавленість учнів щодо творчої діяльності. Значні можливості для формування творчої активності молодших школярів має використання ігрових технологій у процесі навчання.

Отже, ігрові технології можуть виступати провідним методом для посилення творчості учнів. Сама ідея використання сучасних інноваційних методів навчання є досить актуальною, а включення ігор в освітній процес, є базовим елементом навчання, яке робить його особистісно-орієнтованим. Застосування ігрових технологій є ключовим аспектом роботи з молодшими школярами.

Слід зазначити, що гра як процес давно цікавить людей, адже ще в сатродавні часи можна побічити певні аспекти ігор. Так, відомі мислителі Арістотель, Платон, Гераклат та ін. вивчали питання ролі ігор у житті. Вони аналізували ігри як спосіб налагодження активної взаємодії людей із навколишнім світом, та говорили про вплив гри на людину.

Дослідник Платон стверджував, що гра є елементом діяльності, що дозволяє виявити та оптимізувати різноманітні сторони людини. Мислитель

зробив класифікацію ігор та поділив їх на п'ять видів (гра на музичних інструментах, гра художня, гра логіки, гра-змагання та священна гра). Дані види ігор володіли певними характеристиками, та відрізнялися між собою. Так, до прикладу, гра на музичних інструментах йшла разом з музикою і танцем, а художня гра – помагала показати емоції у формі творчого виступу.

Арістотель гру розглядав як спосіб для релаксу, він відносив її до розваг та говорив, що активне постійне застосування ігор може призвести до того, що життя людини перетвориться на якесь змагання. Відтак, бачимо, що вже здавна філософи розкривали різні механізми гри та її роль у житті людини.

У роботах Ф.Шіллера віднаходимо важливі аспекти ігор на формування особистості школяра – гра як модель через яку дитина вивчає реальні життєві ситуації. Філософ переконаний, що в грі дитина показує себе справжню та розвивається. Таку позицію підтримував і М.Гайдеггер, який говорив про гру як природну діяльність зосереджену на взаємодії.

У межах педагогіки та психології розглядають чотири концепції значення гри у житті людини.

- 1) перша концепція – через гру відбувається викид енергії та можливіть розслабитися, отримати задоволення (Г.Спенсер);
- 2) друга концепція – теорія інстинктів (прокачування інстинктів та певних вмінь у грі). Ідейник такої теорії К.Гросс про гру говорив як про щось корисне як для навчання так і для розваги;
- 3) третя концепція – теорія антиципатії (Г.Холл) – застосування ігор для посилення звязку з минулим;
- 4) четверта концепція – гра як тренування для майбутнього життя. У грі відбувається прями активності та взаємодії (Аніщенко,2007).

Гра використовується також у методиках виховання дитини. Рядом науковців було створено систему психоаналізу реакцій людини на ігрову діяльність. У працях педагога П.Зінченка можна прослідкувати розмірковування про гру як таку, що вимагає певних інтелектуальних та фізичних вмінь, витримки та самоконтролю (Безчоткіна,2016). На йому

думку, у грі виробляються вміння, закріплюються та розвиваються. Ігри, які мають такі аспекти, мають вплив на зміни у навичках та задатках учнів.

Сучасні науковці, які вивчають питання ролі гри трактують гру по-різному, але одностайні у тому, що гру та ігрові технології потрібно активно використовувати на уроках у початковій школі. Педагоги визначають творчі ігри як засіб впливу на процес соціалізації дитини та вироблення у неї громадянської позиції, підкреслюють – гра дозволяє сформувати у школярів бачення та усвідомлення світу/дійсності.

Класик педагогічної думки К.Ушинський вивчав питання застосування ігор у процесі навчання та акцентував на перспективності та значенні гри як засобу успішної передачі знань (Варзацька, 2008).

Цікавими, у межах проблеми нашого дослідження, нам видаються міркування В.Зозулі, який гру визначає як тип діяльності за певних умов, які спрямовані на відтворення соціального досвіду, у якому виявляється стиль поведінки.

Отже, можемо подати сучасне визначення поняття *«ігрові технології»* - це процес застосування педагогічних ігор в ситуаціях, які найбільш наближені до відтворення життєвого досвіду. У межах даного твердження, гра є засобом для прояву учнями себе, власних здібностей та емоцій, що дозволяє їм бути активними на уроці та долучатися до пізнавальної діяльності.

Ігрові технології – це ігрова форма взаємодії вчителя з учнями, яка дозволяє сформувати вміння вирішувати завдання через компетентнісний вибір альтернативних варіантів.

Сьогодні є досить багато міркувань щодо поняття «гра». Отже, В.Селіванов гру трактує як спосіб виховання та оптимальний засіб вироблення рис характеру людини. З позиції Г. Коджаспірової, гра є засобом формування соціальних умінь, вона об'єднує школярів, мотивує до спілкування та налагодження співпраці з метою вирішення загальної мети та дозволяє побачити певні прогалини у навчанні (Волинець, 2013).

Ігрові технології можна поділити на різні категорії відповідно до їх зорієнтованості, разом із психологічними, розумовими, соціальними та трудовими іграми. Такі категорії впливають на становлення особистості школяра. Дуже важливо говорити про тему гри, адже вона дозволяє зрозуміти ігрову технологію. Така методика спрямована на проєктування реальних життєвих ситуацій та розв'язання у грі, що мотивує школярів до активної участі. Зазначимо, що ігрові технології у процесі навчання різняться тим, що гра є зрозумілою для школярів, вимагає прояву уяви, ініціативи, творчості. Через ігрові технології молодші школярі краще опановують навчальним матеріалом, вчаться долати перешкоди та розуміють інформацію.

Навчальна гра містить результат діяльності, який мотивує молодших школярів, провідне завдання *ігрової технології* – виробити здатність використовувати практичні вміння та навички. В грі педагог має постійно слідкувати за діями учнів, виправляти за потреби, помагати вирішити складні ситуації тощо. Школярі під час гри почувують себе безпечно та комфортно. Слід зазначити, що групова робота учнів під час гри дозволяє їм виробити нормальну конкуренцію, прагнення до перемоги, що надважливо у житті.

Ігрові технології у навчальному процесі, використовуються як окрема методика навчання, що має на меті вивчення певної теми чи предмету, та як частина іншої педагогічної методики. Буває й так, коли вчителі застосовують ряд ігор на уроці. Дослідник С.Шамаков визначає основні властивості ігрової технології, до яких відносить:

- задоволення (розвивальна діяльність, яка відбувається по бажанню учнів)
- поле для творчості (імпровізація та активне включення учнів)
- емоційне напруження (змагання, конкуренція, емоційне збудження)
- правила (через які можна відслідкувати зміст гри, її наповнення та послідовність) (Щербань, 2014).

Серед головних властивостей ігрової технології також розглядають і її певні завдання (*навчальні, виховні, розвивальні та соціалізуючі*). *Навчальне*

завдання ігрових технологій полягає у виробленні світогляду школяра, його практичних дій та здатностей використовувати досвід гри у житті.

Розвивальне завдання має на меті сформувати розумові операції та риси школяра, воно орієнтує гру на формування вмінь співпереживати та рефлексувати для ефективного прилаштування до змін у соціумі.

Виховне завдання ігрових технологій передбачає здійснення виховного впливу гри на дитину, та розвиток позитивних мотивів процесу самовиховання та саморозвитку.

Соціалізуюче завдання – усвідомлення цінностей, моральних наратив соціального змісту через програвання у грі.

До структурних компонентів ігрових технологій входить планування, цілепокладання, мета, аналіз результатів:

- позиції, що взяли на себе гравці
- ігрові дії (реалізація ролей)
- перенесення реальних речей в ігрову ситуацію
- сюжет гри (реальні дії відтворені у грі) (Шумейко,2014).

Для того, щоб успішно застосовувати ігрові технології на уроках, слід не тільки теоретично володіти інформацією, але й розуміти практичні особливості їх використання. Саме тому, вчителю важливо мати власний набір правил щодо організації процесу навчання із використанням ігрових технологій.

- 1) перше правило – активна участь всіх школярів у ігровій діяльності. Кожен школяр повинен залучатися до гри , адже від цього залежить психологічний комфорт у класі
- 2) друге правило – вчитель має мотивувати та заохочувати учнів до гри та активної пізнавальної діяльності. Такий мотив під час гри можна втілити через різні призи/схвалення. Головне нагадувати на принципах формувального оцінювання, та застосуванні винагород.
- 3) третє правило – слід проводити чіткий, логічний інструктаж в незалежності від рівня зацікавленості учнів. Завдання вчителя – пояснити правила та дотримання їх учнями.

- 4) четверте правило – створення умов під час навчання, які містять вироблення мотивації та ситуації успіху, відчуття рівності, де всі учні усвідомлюють, що вони однакові.
- 5) п'яте правило – залучати молодших школярів до колективної відповідальності за хід гри, учні повинні розуміти, що від них все залежить.
- 6) шосте правило – вчитель відіграє роль друга/партнера, а не тільки людини, яка оцінює знання учнів (Копилковська, 2020).

Отже, ігрові технології дозволяють отримати знання та вміння учням, та сприяють їх розвитку, вихованню та соціалізації. Дані правила для вчителів дозволяють забезпечити оптимальні умови щодо ефективного включення в освітній процес ігрових технологій.

Застосування ігрових технологій також залежить від правильності обрання педагогічного напрямку та методів роботи, які вчитель включає у зміст уроку. Їх відбір стосується педагогічних підходів, які діють у класі. Це такі підходи, як:

- ✓ формування творчого потенціалу молодших школярів на основі особистісно-орієнтованого підходу. Такий підхід стосується становлення особистості кожного учня, мотивування його творчості у межах ігрової діяльності
- ✓ використання інтерактивних методів, які пов'язані з елементами гри. Такий підхід має на меті активне включення молодших школярів в ігрову діяльність та застосування ігор.
- ✓ діяльнісний підхід – вироблення практичних умінь та навичок, під час активної участі у всіх можливих видах діяльності, зокрема ігрової.
- ✓ компетентнісний підхід має на меті формувати базові компетентності учнів, де ігри можуть виступати успішним засобом для реалізації даної мети (Коберник, 2020).

Вибір одного з цих підходів скеровує діяльність вчителя у певному напрямку. Можливість прилаштування ігор до певних педагогічних цілей дозволяє їй бути потужним інструментом реалізації навчальних цілей.

Отже, ігрові технології у навчанні дозволяють об'єднати педагогічні методи з ігровими прийомами, для створення реальних життєвих ситуацій розвитку та становлення особистості учня. З урахуванням характеристик учнів молодшого шкільного віку, розумінням їх інтересів, вчителі мають змогу застосовувати ігри як оптимальний засіб навчання та виховання, що сприяє формуванню особистості школяра.

Ігрові технології мають багато прийомів проектування процесу навчання через різні навчальні ігри. Під час навчання дії молодших школярів побудовані на творчому застосуванні ігрових технологій та ігор. Для формування творчої активності та систематичності застосування ігор у пізнавальній творчій діяльності, виділяють загальні умови використання гри: надання оцінки використанню гри через розвиток пізнавальних інтересів; усвідомлення гри як форми навчальної взаємодії; забезпечення у грі ефекту навчання, пізнавальної діяльності.

Використання ігрових технологій у процесі навчання відбувається за такими напрямками:

- ✓ навчальна мета гри пропонується у формі гірової задачі
- ✓ правила гри реалізуються у навчальній діяльності
- ✓ заобом гри є навчальні матеріали
- ✓ в ігрову діяльність включається елемент змагання
- ✓ ігровий результат можна виявити через ефективне виконання навчального завдання (Дубяга, 2015).

Можемо підсумувати, що ігрові технології виступають системою методичних прийомів, що використовують через дидактичну гру. Науковці пропонують визначення гри, яка спрямована на такі мету – забезпечення справжніх життєвих ситуацій в ігровій діяльності. Це можна пояснити тим, що під час гри учні підсвідомо виробляють у себе практичні життєві навички. Зазначимо, що гра у навчанні потребує від учителя гнучкості та швидкості реакцій на зміни. Слід враховувати також інтереси учнів, їх психологічні характеристики.

Результати застосування ігрових технологій не можна спостерігати одразу, а вплив гри на навчання є зрозумілим згодом, тоді як дитина вже буде сформована. Саме тому формування та мотивування цих типів діяльності є важливими під час навчання та виховання молодших школярів.

У педагогічних джерелах, гра розглядається як тип активності особистості в уявних ситуаціях, та зорієнтована на повторення дій реальних, що виробляють життєвий досвід, в незалежності від виду діяльності людини.

Словник педагогічних понять, гру розглядає як форму прояву людини, що має на меті відкритість та розгортання через виконання ситуацій, станів тощо (Гончаренко, 1997).

Ігрова діяльність визначається як така, що формується у грі та є видом активності людини, в межах якої можна одержати соціальний досвід та зрозуміти головні функції пристосування до навколишнього життя. Слід зазначити, що гра також може допомогти дитині здолати почуття невдач у житті. Школяр, який активно залучається до колективних ігор, здатен ліпше зрозуміти свої помилки та виробити у собі впевненість, цілеспрямованість та повірити у власні сили. Через такі риси характеру надалі відбувається прояв творчих ресурсів людини. Саме тому, ми вважаємо, що гра є провідним чинником формування творчості молодшого школяра.

У грі учні здатні проявити власну фантазію, виразити думки та ідеї. Через гру можна поправляти цілі, коригувати правила, це впливає на процес навчання в цілому. Слід розуміти, що зміни такі плануються вчителем наперед, бо ігри у своїй більшості мають бути продуманими з чітким планом дій. За допомогою дидактичних ігор, вчитель надає школярам спроможність поглянути на світ та людей з різних позицій, приміряти різні ролі на себе, це, в свою чергу, формує емпатію та здатність співпереживати.

Нам видається, що гра дозволяє сформувати загальні цінності норм та культури поведінки у молодших школярів. Адже коли учень відтворює дії лідера, він визначає вже для себе певний зразок вчинків та способів дій. У разі як цей зразок є хорошим – такий вплив на особистість дитини буде визначатися позитивними змінами.

Окрім цього, використання ігрових технологій містить взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, що налагоджує включення учнів у суспільство та формування у них своєї життєвої позиції. Молоші школярі вчаться комунікувати, діяти разом, впливати на інших, прислухатися до думок та переконань. Соціальні вміння слід формувати тільки під час колективної роботи усіх учнів.

Визначальною характеристикою ігрових технологій є те, що вони дозволяють залучити учнів до пізнавальних процесів та створити базу для формування пам'яті. У грі, дитина підсвідомо вивчає інформацію, правила гри, завдання та відповіді інших учасників. Саме тому, застосування дидактичних ігор покращує обізнаність молодших школярів у змісті уроку. Дослідники виділяють такі характеристики гри та її функції, як:

- ✓ розважальна
- ✓ коумнікативна
- ✓ пізнавальна
- ✓ діагностична
- ✓ терапевтична
- ✓ соціалізуюча тощо (Воробйова, 2002).

Визначені функції гри активно взаємодіють між собою та мають конкретне призначення. Так, розважальна функція гри спрямована на забезпечення атмосфери розваг та відпочинку. Комунікативна функція – це опанування мовою та способами вразного мовлення у грі. Дана функція стосується раннього дитинства, адже тоді закладаються основи вміння виражати думку у спілкуванні. Надалі, важливо розуміти пізнавальну, соціалізуючу та діагностичну функції, які повинне виявити та згодом реалізувати саме вчитель. Функція соціалізації відповідає за включення школяра у соціум через ігрову діяльність, вміння налагоджувати взаємодію з іншими учасниками. Терапевтична функція – гра як засіб коригування певних відхилень.

Вчителі використовують навчальні ігри на уроках з метою створення цікавої атмосфери та активізації дитячої творчої діяльності. Слід зазначити,

що процес пізнання пов'язаний із творчою активністю, а гра – засіб її посилення на уроці. Для застосування ігор на уроці, молодші школярі мають розуміти зміст гри, її компоненти, структуру, тему та правила. Ігрова діяльність має бути організована на усіх етапах уроку в залежності від теми та його мети. Проектування гри складається із ігрової діяльності, планування цілей та постановки мети. Слід проводити інтерпретування результатів гри, що порівнюються із завданнями гри. Також, потрібно враховувати й мотиваційну складову, що виявляє бажання учнів працювати у грі, показує їх інтерес до спілкування з іншими та творче самовираження. Гра може бути як окремий вид діяльності, що містить розподіл ролей та соціалізацію сюжету. До компонентів гри відносять:

- ✓ операційний компонент
- ✓ мотиваційно-цільовий компонент
- ✓ змістовий компонент
- ✓ результативний компонент
- ✓ контрольно-оцінювальний компонент (Дичківська, 2004).

У такій системі повинні бути реалізовані компоненти гри, адже кожен з них зорієнтований на певні елементи освітнього процесу. Нерозуміння окремого аспекту призводить до втрати хороших властивостей усіх інших.

Навчальні ігри, які використовуються на уроках, можна поділити на *творчі ігри та ігри за правилами*.

Отож творчі ігри дозволяють сформувати еративність молодших школярів, їх задатки до моделювання та програвання певних ігрових ситуацій. До таких ігор відносимо:

- сюжетно-рольові ігри
- ігри драматизації
- імпровізовані ігри.

Ігри за правилами мають власну класифікацію, містять дидактичні, пізнавальні та спортивні. Відтак, такі ігри покликані розкрити можливості для розвитку творчої активності учнів на уроках. Творчі ігри дозволяють розвинути уяву, увагу, пам'ять, творче та критичне мислення, логіку,

розкривають здібності молодших школярів. Творчі ігри визначаються тим, що діти під час них можуть сформувати власну творчу активність.

На уроках можна застосовувати сюжетно-рольові ігри, що мають сюжет та рольові позиції. Сюжетні ігри – це ігри крізь призму казок, легенд, художніх творів, реальних ситуацій та моментів із життя школярів. Рольові ігри зосереджені на розумінні різних позицій, що виникають у грі. Ігри як і позиції можуть мінятися у залежності від теми уроку.

Використання театралізованих ігор, до яких відносимо сюжетно-рольові, показують прагнення школярів залучатися до творчої діяльності. Через такі ігри учні самостійно виробляють образ, керуються зовнішніми зразками та внутрішніми переживаннями. Ігри такого виду мають здатність виявляти творчий потенціал учнів через сюжет самої гри. Однак, деякі педагоги вважають, що творчість обмежується у таких іграх, бо учні грають ролі і сюжет, з використанням певного зразка. На нашу думку, таке визначення сюжетно-рольової гри є дещо звуженим, адже на етапі програвання роді школяр виявляє власні здібності та творче мислення.

Творча діяльність проявляється у різноманітних акторських проявах, що розкривають вміння учнів комунікувати, керувати власними діями та взаємодіяти з іншими. Ігри такі використовуються активно на уроках. Так, наприклад, вчителі можуть пропонувати учням завдання ігрового характеру для мотивування творчого мислення та уяви учнів. Для учнів 1-2 класів слід обирати ігри, що мотивують творче мислення через простий сюжет та цікаву історію. Такі ігри допоможуть виявити ініціативу та інтереси учнів, а вчитель – зрозуміє хто, що любить та чим цікавиться.

До креативних ігор відносимо також ігри-драматизації, що зосереджені на вивченні образів через епізоди. Такий вид ігор характеризується тим, що учням слід перевтілитися у різних персонажів твору та відтворити вчинки та дії героїв. Використання таких ігор на уроці дозволить сформувати атмосферу спілкування та зацікавленості між учнями.

Для того, щоб ігри давали оптимальні можливості для формування творчої активності молодших школярів важливо використовувати

додатковий роздатковий матеріал (маски, іграшки), який допоможе зняти напругу та висловити власну думку. Метою такою гри є формування мовлення молодших школярів, здатності виразно декламувати та показувати роль. Хід такої гри – це розкриття талантів та здібностей учнів через інсценізацію.

Крім творчих ігор можна використовувати ігри з правилами., що дозволяють зрозуміти учням рівність прав та обов'язків, вони мають виховний потенціал. У таких іграх, молодші школярі усвідомлюють значення додержання правил, які є елементом ігрової діяльності. Вчитель має провести роз'яснювальну роботу до проведення такої гри. До ігор даного типу відносимо дидактичні ігри, пізнавальні ігри, що дають змогу поглибити знання, вміння та навички. Навчальні ігри містять комунікативну, навчальну, виховну, мотиваційну, релаксаційну функції.

Дидактична гра, як стверджує А.Кошель, - це ігрова діяльність, де учні вчиняють за правилами та застосовують набуті знання.

Таким чином, ігрові технології є одним із засобів розвитку та активізації творчої активності молодших школярів. Гра виступає головним способом заохочення та мотивування учнів до активного процесу навчання. Через гру відбувається формування творчої активності учнів, бо саме гра виявляє такі здібності, які є базовими для розкриття творчості учнів: порівняння, узагальнення, прогнозування, моделювання, вміння доводити, відстоювати свою позицію, ставити цілі та вирішувати конкретні завдання.

Висновки до розділу 1

Обґрунтування теоретичних аспектів проблеми дослідження формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій дає підстави зробити наступні висновки:

1. Уточнено зміст поняття *«творча активність»* як властивість людини творчої, що не може виражати себе без активного творчого пошуку. Творча активність – це сукупність таких компонентів: вольові прагнення людини, вияв ініціативності; система темпераменту творчого запалу, якості людини, самомотивація; активність у прояві творчості під час діяльності. Творча

активність призводить до нових рішень, вміння бачити та продукувати оригінальні ідеї, використовувати знання по-новому.

2. До ознак творчої активності віднесено наступні: ініціативність; самостійність на етапі поставлення мети, завдань; прояв інтересу; характер діяльності (новизна, своєрідність); оптимальність та результативність діяльності. Отже, *творча активність – це особистісне утворення, якість, риса, яка формується під час творчої діяльності, виражається у пізнавальній потребі та інтересі, через емоційне відношення та творчий підхід до вирішення завдань та виступає як бажання до вияву власного творчого потенціалу.*

Творчу активність інтерпретовано як вищий рівень активності, що виробляється на основі здібностей у процесі творчої діяльності, ефективно в ній реалізується, проявляється через вміння активізувати власні природні ресурси, мислити нестандартно, продукувати нові ідеї.

3. Визначено, що сензитивним періодом щодо розвитку креативності учнів є молодший шкільний вік, адже тут вияв їх спонтанної творчості співіснує із логікою, сформованістю інтелекту, абстрактним мисленням тощо. Творча активність виявляє здатність та бажання молодшого школяра добровільно, свідомо, за власними переконаннями, поліпшувати ініціативні дії у різних сферах життєдіяльності. Ключова дефініція дослідження – творча активність молодших школярів - подана як властивість особистості, яка формується та проявляється під час творчої діяльності та віднаходить виявлення у нових продуктах діяльності.

4. Обґрунтовано, що використання ігрових технологій під час навчання, є провідним засобом розвитку та активізації творчої активності молодших школярів. Дидактична гра виступає способом мотивування учнів до активного процесу навчання. Через гру відбувається формування творчої активності учнів, бо саме гра виявляє такі здібності, які є базовими для розкриття творчості учнів: порівняння, узагальнення, прогнозування, моделювання, вміння доводити, відстоювати свою позицію, ставити цілі та вирішувати конкретні завдання.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1 Критерії, показники та рівні сформованості творчої активності молодших школярів

Провідним чинником формування творчої активності молодших школярів виступає ігрова діяльність, адже вона дозволяє розвивати емоційну, соціальну та креативну складову, підтримує бажання учнів працювати, проявляти творче мислення, розв'язувати нестандартні задачі. Гра є частиною освітнього процесу, саме тому застосування ігор, ігрових технологій впливає на поліпшення процесу опанування знаннями та стимулює творчий розвиток особистості школяра.

Оцінка результативності щодо формування творчої активності молодших школярів у рамках експерименту була проведена на трьох етапах.

Отож на *підготовчому етапі* було проведено теоретичний аналіз проблеми формування творчої активності молодших школярів; визначено зміст базових понять дослідження; з'ясовано суперечності, що можуть бути під час організації процесу навчання та вимагають їх вирішення.

Констатувальний етап передбачав проведення дослідження рівня сформованості творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій.

Перед проведенням емпіричного дослідження рівня сформованості творчої активності молодших школярів слід визначити критерії з відповідними показниками для оцінювання рівнів сформованості означеної якості.

Отже, нами було виокремлені наступні критерії формування творчої активності молодших школярів: *мотиваційно-ціннісний, пізнавально-понятійний, творчо-діяльнісний та результативно-рефлексивний*.

Мотиваційно-ціннісний критерій представлений такими показниками:

- бажання внутрішнє займатися творчістю

- вияв інтересу до творчості
- потреба до самовираження та представлення оригінальних творчих продуктів творчої діяльності.

Мотиваційно-ціннісний критерій формування творчої активності має на меті присутність в учнів внутрішнього бажання працювати творчо та розуміння процесу опанування творчими навиками. Даний критерій стосується прагнення молодших школярів вивчати світ через творче сприйняття, виявляти творчу активність, цікавість до процесу творчості.

Мотивація, як зазначає С.Гончаренко, це стимули та мотиви, що змушують людину до певного типу поведінки чи діяльності. Мотиви є визначальними для всіх видів діяльності та розвитку особистості (Гончаренко, 1997). Поняття мотивації також трактується як певне спонукання, що визначає зорієнтованість людини та поліпшують її активність (Соловйов, 2018).

Дослідниця О.Савченко, мотивацію розглядає як бажання проявляти активність, як комплекс мотивів, що приводять людину до діяльності для досягнення запланованого результату.

У межах філофського словника термін «мотивація» визначено як предмет, який скеровує та стимулює діяльність, певні вчинки (Козирева, 2018). Психологи дане поняття трактують як причину, яка змушує людину до дій (Столярчук, 2012).

Дослідник М.Коновальчук у структурі мотивації виділяє внутрішні та зовнішні мотиви. Зовнішні мотиви визначають ефективність творчої діяльності (похвала з боку дорослих, прагнення одержати хорошу оцінку) однак вони не стосуються діяльності. Внутрішні мотиви стосуються процесу та результатів процесу творчої діяльності (допитливість, інтерес, бажання до занять творчості). Вагома роль належить саме внутрішнім мотивам, які можуть у подальшому перейти у стійкі мотиваційні утворення – бажання до процесу самовираження, самопізнання.

До характеристик формування мотивації учнів відноситься бажання одержати насолоду від процесу творчості та творчого продукту. У молодших

школярів має виникати бажання долати труднощі, появляти себе творчо, виявляти творчу оригінальність, бажання самовиражатися у процесі пізнання, проявляти творче мислення тощо. Творча діяльність повинна бути для учнів умотивованою, вони маю усвідомлювати її важливість та необхідність.

Цінними , у межах нашого дослідження, є припущення О.Момота, який акцентує, що розвиток сфери мотивації людини – це прояв системи цінностей, вироблення бажання до здійснення суспільно-корисної праці, здобутті нових вмінь, коли школяр розуміє не тільки об'єктивне, але й суб'єктивне наповнення процесу творчості та яким шляхом творча діяльність може допомогти у реалізації та досягненні цілей (Момот,2017).

Дослідник В.Жлудько зазначає, що провідну роль у моивах учнів слід віддати длитливості, бажанні появити себе у творчості. У педагогічних дослідженнях – інтерес визначається як форма вияву пізнання, що проявляється в орієнтованості людини на діяльність чи певний об'єкт, що є емоційно цікавим. Отже, творчий інтерес – це зосередженість учня на творчій діяльності, що є важливою для нього. Поряд із мотивами інтереси є базою для відношення учнів до навколишньої дійсності. Інтерес – це стимул для одержання знань, які потрібні для розвитку творчих умінь. Важливим способом творчого інтересу є задіяння учня до акттвної, творчої діяльності, з використанням цікавих завдань, що мотиують до творчого пошуку (Гончаренко,1997).

Для творчого зростання учнів , вчитель повинен формувати не тільки творчі уміння, виправляти помилки, але й зацікавлювати їх, стимулювати до бажання створити щось оригінальне тощо. Під час виховання відношення учнів до світу у них з'являється прагнення самовиражатися (Жлудько,2010).

Отже, *мотиваційно-ціннісний критерій* формування творчої активності молодших школярів розкриває рівень сформованості мотивації учнів до творчої діяльності та рівень їх готовності до творчих умінь. Зазначимо, що учні поивнні не лише знати специфіку творчої діяльності, але й переносити її у цінності, розуміти сенс такого процесу, проявляти емоційно-ціннісне відношення.

Пізнавально-понятійний критерій формування творчої активності молодших школярів презентовано такими показниками, як:

- ґрунтовність, повнота знань
- бажання поповнювати знання
- розуміння алгоритму творчих дій.

Пізнавально-понятійний критерій визначає навчальну творчість, де є всі типи навчальної діяльності, коли йде процес опанування новими знаннями, вирішення нових запитів. У межах нашого дослідження, ми акцентували увагу на діагностиці знань щодо процесу творчої діяльності учнів, що визначаються її змістом та специфікою.

Даний критерій зосереджений на процесі опанування теоретичними знаннями та специфікою формування творчих умінь, розуміння творчої діяльності. Означений критерій дозволяє побачити активність учнів щодо пізнання світу, розуміння мистецтва, проявів уяви, інтуїції, образного мислення (Демченко,2009). Слід розуміти й те, що вагомими є не тільки теоретичні знання, але й шляхи творчої діяльності, що є базою для активних дій. Творчо-пізнавальна діяльність, як стверджує Ю.Тараненко, є необхідною умовою формування творчої активності людини. Молодші школярі мають одержати не тільки знання теоретичні, які потрібні для процесу творчості, а, також, перевірити їх у рамках практичної діяльності, з метою їх переходу до навичок.

Отже, знаннєвий компонент творчих умінь включає знання з основ теорії та містить обізнаність учнів щодо певних рис творчої діяльності та здатність розуміти логічність та послідовність творчих дій. Знання – це база для формування творчих умінь.

Пізнавально-понятійний критерій формування творчої активності молодших школярів – це рівень міцності, змістовності теоретичних знань, ступінь опанування ними. Дослідник С.Вітер наголошує, що слід враховувати не тільки обсяг знань, але й їх якість (системність, гнучкість, узагальненість, конкретність) – на базі цього виробляється теоретична обізнаність учнів щодо усвідомлення змісту фактів, процесів, формуються

вміння здійснювати творчу діяльність, та застосовуват при цьому творетичні знання. Дослідник акцентує, що відповідний рівень теоретичної готовності потрібен для ефективного виконання творчих задач та розвитку творчих здібностей (Вітер, 2013).

Отже, пізнавально-понятійний критерій визначається рівнем обізнаності та дозволяє зрозуміти рівень опанування знаннями у межах творчості, які є вагомими у структурі творчих умінь.

Творчо-діяльнісний критерій формування творчої активності молодших школярів визначено такими показниками:

- прояв різних типів творчої діяльності
- здатність діяти у нестандартних ситуаціях
- вміння взаємодіяти у колективі під час творчої діяльності.

Даний критерій зосереджений на прояві вольових зусиль для вироблення творчого досвіду, виявлення творчих особливостей учнів на етапі опанування різними типами творчої діяльності.

Важливо зрозуміти разом із знаннями специфіку їх перетворення у практичні дії. Після розуміння вмінь, молодші школярі повинні опанувати ними, зрозуміти їх значення, прагнути самостійно вирішувати практичні завдання. Слід зазначити, що вагому роль тут відіграє вміння учнів працювати над помилками, яких вони припускаються під час виконання вправ.

Отже, творчо-діяльнісний критерій є значимим у структурі творчих умінь, бо містить процес виконання дій, через протікання вмінь та навички, систему вправ, задачі проблемні, творчі. Як наголошує В.Марцінів, творчі завдання сприяють досягненню мети у таких напрямках: формування творчих умінь, одержання досвіду творчої діяльності, творча самореалізація.

Творчо-діяльнісний критерій розкриває процес опанування учнями вміння використовувати знання у межах практичної творчої діяльності для вироблення творчих умінь. Нам імпонує думка В.Чорноуса, яка стверджує, що творча діяльність характеризується проявом вольових зусиль (наполегливість, дисципліна, цілеспрямованість), творчим використанням знань, в

узгодженості мотивів, способів вирішення. Дослідниця акцентує, що формування вольової сфери пов'язано зі сферою мотиваційною та вмінням проявляти вольові зусилля у ситуаціях невизначеності (Чорноус,2020).

У межах творчо-діяльнісного критерію формування творчої активності молодших школярів, слід зупинитися на структурі творчої навчальної діяльності, яка складається з таких етапів:

- 1) психологічна готовність, інтерес, прагнення до означення проблеми та віднаходження способів її розв'язання
- 2) знання, що потрібні для розуміння та поставлення творчого завдання
- 3) зосередженість зусиль та віднаходження необхідної інформації для вирішення проблеми
- 4) інкубація – вміння переключатися на інші типи діяльності, здатність відходити від проблеми
- 5) перевірка (Барановська,2018).

Результативно-рефлексивний критерій формування творчої активності молодших школярів визначається вмінням учнів до самооцінки та процесу самоаналізу, проведення рефлексії творчої діяльності, здатності розуміти її та складається з таких показників, як:

- ✓ здатність до самоаналізу та рефлексії;
- ✓ самооцінка творчої діяльності;
- ✓ наявність творчого потенціалу

О.Савченко термін «рефлексія» трактує як вміння аналізувати свою діяльність, порівнювати її з діями інших (Савченко,2002). Важливість рефлексії у межах творчої діяльності розкривав дослідник Л.Сліпчишин, адже вона дає змогу контролювати мисленнєву діяльність, слідкувати за правильністю міркувань, розуміти шляхи здійснення творчої діяльності.

Даний критерій визначає спроможність учнів об'єктивно оцінювати свою творчу діяльність, виявляти бажання самовдосконалюватися. За переконаннями А.Прус, рефлексивне мислення – це провідна умова розуміння та поліпшення своєї діяльності. Сформованість сфери рефлексії проявляється у вмінні молодших школярів проводити аналіз своєї діяльності,

віднаходити помилки та способи їх уникнення, пояснювати свій творчий задум, доводити, відстоювати власну думку, вирішувати завдання. Прояв цього критерію бачимо у самооцінюванні та вмінні оцінювати інших.

Зазначимо, що рефлексивна діяльність на етапі проєктування творчого процесу є важливою, адже дозволяє здійснити аналіз результатів та процес роботи, залученість кожного школяра у процес взаємооцінювання та взаємоконтролю.

Таким чином, виокремлені нами критерії формування творчої активності з відповідними показниками тісно взаємодіють між собою та визначаються цілісністю, що сприяє успішному перебігу їх формування.

Угальнені критерії, показники сформованості творчої активності молодших школярів подані нижче у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії, показники сформованості творчої активності молодших школярів

Критерії	Показники
<i>Мотиваційно-ціннісний</i>	✓ внутрішня потреба займатися творчістю; ✓ наявність інтересу до творчості; ✓ прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності
<i>Пізнавально-понятійний</i>	✓ системність, повнота і ґрунтовність знань; ✓ необхідність поповнювати знання; ✓ знання алгоритму творчих дій
<i>Творчо-діяльнісний</i>	✓ оволодіння різними видами творчої діяльності; ✓ наявність умінь діяти в нестандартних ситуаціях; ✓ наявність уміння співпрацювати та взаємодіяти в колективі в процесі творчої діяльності

Результативно-рефлексивний	✓ здатність до самоаналізу та рефлексії; ✓ самооцінка творчої діяльності; ✓ наявність творчого потенціалу
-----------------------------------	---

Виокремлення рівнів сформованості творчої активності молодших школярів відбувалося з опорою на аналіз структури досліджуваного феномену, відповідно було визначено такі рівні як: *високий, середній та низький*.

Високий рівень сформованості творчої активності молодших школярів вказує на прояв внутрішніх бажань учнів до занять творчістю, інтерес до творчої діяльності, прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності. Молодші школярі високого рівня сформованості творчої активності відзначаються оволодіння різними видами творчої діяльності; наявністю умінь діяти в нестандартних ситуаціях; наявністю уміння співпрацювати та взаємодіяти в колективі в процесі творчої діяльності. Учні такого рівня здатні до самоаналізу та рефлексії; самооцінки творчої діяльності; у них присутній творчий потенціал.

Середній рівень сформованості творчої активності молодших школярів характеризується достатнім рівнем вияву внутрішніх бажань до занять творчістю, інтерес до творчої діяльності, прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності. Такі учні готові до опанування різними типами творчої діяльності, однак здатність діяти у нестандартних ситуаціях присутня не завжди. Вони готові співпрацювати у колективі під час творчої діяльності. Молодші школярі середнього рівня сформованості творчої активності здатні до самоаналізу та рефлексії; самооцінки творчої діяльності, проте не у всіх ситуаціях.

Низький рівень сформованості творчої активності молодших школярів – це рівень, де немає вияву внутрішніх бажань до занять творчістю, інтересу до творчої діяльності, прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності. На цьому рівні сформованості творчої активності відбувається відсутність вміння діяти у

нестандартних ситуаціях, приймати рішення. Молодші школярі такого рівня сформованості не готові співпрацювати з іншими під час творчої діяльності, вони не здатні до саморефлексії, самооцінки творчої діяльності.

Таким чином, завдання вчителя так будувати процес навчання, щоб створити зв'язок теорії з практикою. Від проявів творчості вчителя щодо побудови навчальної діяльності, ступеня його професійності, залежить рівень опанування учнями творчими вміннями. Викоремлені нами критерії, показники творчої активності учнів вимагають проведення системної діагностики, що дозволить визначити рівні формування творчої активності, про що й піде мова далі, у наступному параграфі дослідження.

2.2 Аналіз стану сформованості творчої активності молодших школярів

З метою вирішення завдань аналізу стану сформованості творчої активності молодших школярів нами було проведено емпіричне дослідження.

Мета дослідження – з'ясування стану сформованості творчої активності молодших школярів. В узгодженості з метою дослідження, було виокремлено такі завдання:

- 1) підібрати діагностичний інструментарій, якій містить критерії, показники для з'ясування реального стану сформованості творчої активності молодших школярів
- 2) визначити рівень сформованості творчої активності молодших школярів
- 3) обґрунтувати педагогічні умови оптимізації процесу формування творчої активності учнів молодшого шкільного віку.

Отже, до експерименту було залучено учнів 3-их класів Валякузьмінської гімназії Волоківської сільської ради Чернівецького району Чернівецької області. Вибірка складала – 46 учнів.

З метою з'ясування стану сформованості творчої активності молодших школярів ми створили «Портфоліо», що містило діагностичні методики (тести, анкети, творчі завдання) – таблиця 2.2.

Діагностичний інструментарій використовувався для здійснення констатувального експерименту з метою з'ясування реального стану сформованості творчої активності молодших школярів. Добір методик відбувався з урахуванням валідності, надійності та репрезентативності.

Таблиця 2.2

Діагностичні методики визначення рівня сформованості творчої активності молодших школярів

Критерії	Діагностичні методики
мотиваційно- ціннісний	✓ анкета «Прагнення до творчості» ✓ анкета «Мої вподобання» ✓ тест «Оцінка свого «Я»
пізнавально- понятійний	тест «Види мистецтв» анкета-опитувальник «Що я знаю про творчість?» тест «Встанови послідовність»
творчо- діяльнісний	✓ методика дослідження творчої уяви, фантазії «Незакінчений малюнок» (за С. Бардою, Л.Московець); ✓ методика «Три слова» (за Н. Карпенко); ✓ методика «Незвичне використання» (за С. Бардою, Л.Московець); ✓ модифікована анкета на визначення проявів колективістичної (індивідуалістичної) спрямованості (за С. Бардою, Л. Московець)
результативно- рефлексивний	✓ модифікована методика діагностики рівня розвитку рефлексивності (за А. Карповим); ✓ анкета «Самооцінка сформованості творчих умінь» (авторська розробка); ✓ гра «Золоті руки» (за Л. Дерев'янко);

	✓ проєктивна методика «Неіснуюча тварина» (за М.Дукаревич)
--	--

Головними методами, що ми використовували під час дослідження були такі: спостереження за процесом творчої діяльності учнів, анкетування, бесіда, тестування.

Отже, метод *спостереження* мав на меті визначити предмет спостереження, час, місце, тривалість проведення. Наш експеримент передбачав проведення спостереження у звичних умовах, ми слідкували за учнями під час уроків, як вони вирішують різні творчі вправи. Учні не знали, що за ними спостерегають , адже це могло вплинути на процес творчості. Показниками наших спостережень стали: час виконання творчого завдання, запитання, підказки. Під час спостереження мали змогу побачити, що учні краще презентують творчий продукт за заразком, ніж власний оригінальний.

Допоміжним методом був використаний – *бесіда* – з метою з'ясування даних результатів анкетування, тестування. Застосування методу бесіди дозволило одержати дані, що можуть залишитися непоміченими під час застосування інших методів.

Метод *анкетування* – відповіді учнів на питання анкет. Нами був застосований даний метод для того, щоб учні могли відповісти на запитання у невимушеній обстановці.

Тестування – збір інформації, що дав можливість зрозуміти рівень опанування учнями творчими видами діяльності.

Далі перейдемо до змісту та результатів експерименту.

Отож *мотиваційно-ціннісний критерій* формування творчої активності молодших школярів (бажання здійснювати творчу діяльність, інтерес до творчості, прагнення до самовираження та проєктування власних оригінальних творчих продуктів), ми перевіряли за допомогою анкети «Бажання до творчості».

Анкета містила 10 тверджень, на які учням слід було дати відповідь так або ні, в залежності від того чи має це твердження відношення до них.

Відповіді учнів дозволили проаналізувати ступінь сформованості внутрішнього прагнення до занять творчості, бажання взаємодіяти з іншими. Відтак, нами було з'ясовано, що переважна більшість учнів має середній рівень внутрішнього бажання до видів творчості. Такі учні зазначали, що вони не завжди можуть вільно прийняти рішення, у них немає постійного бажання вивчати нові види творчості.

Учні ж, у яких високий рівень внутрішнього прагнення до творчості виявляють бажання приймати участь у конкурсах, вони малюють, співають, фантазують, їм все подобається. Таке прагнення, пояснюється внутрішніми переконаннями, які пов'язані із творчою діяльністю та її результатами.

Разом з тим, були й такі школярі, у яких низький рівень внутрішнього прагнення до творчості, вони не мають бажання вивчати нові типи творчості, які не знають, не люблять фантазувати, придумувати нове, - це через відсутність мотивації до творчих занять.

Анкета «Мої вподобання» дозволила визначити інтерес учнів до творчості, їх захоплення від процесу творчості. В анкеті 10 запитань, які передбачають відповіді «так», «ні», «іноді».

Відповіді учнів дозволяють визначити непогані показники. Так, переважна більшість респондентів – це середній рівень інтересу до творчості. Такий інтерес, як нам видається, виробляється на етапі вивчення навчальних предметів. Тому важливо, щоб вчитель у навчанні додавав щось нове, привабливе, емоційне, використовував інноваційні технології, зокрема ігрові технології.

Високі показники інтересу до творчості у тих учнів, які захоплені процесом творчості, мають бажання до самовираження та творчих видах діяльності. Серед учнів низького рівня інтересу до творчості такі, що не мають взагалі бажання здійснювати творчу діяльність, навіть коли бачать щось цікаве, то у них швидко зникає інтерес та захоплення. У таких школярів виявлені поверхові інтереси, які стосуються зовнішніх чинників.

Ще одним показником мотиваційно-ціннісного критерію було визначено – бажання до самовираження та проектування нових продуктів

творчості, адже саме у молодшому шкільному віці відбувається становлення особистості , її унікальності та невторності.

Цей показник ми діагностували за допомогою тесту «Оцінка власного Я». Молодшим школярам треба було вибрати один варіант відповіді, що визначає їх. Одержані результати засвідчили високий рівень бажання до самовираження та презентування оригінальних творчих продуктів. Такі учні завжди створюють щось нове, нестандартне, у них є бажання проявляти себе у творчості, мають яскраву уяву, мислення творче.

У частини респондентів визначено середній рівень бажання до самовираження у різних типах творчості. Такі школярі деколи мають бажання до вираження у межах творчої діяльності, однак немає постійної потреби у презентуванні нових продуктів творчості.

Разом з тим, були й такі учні, які мають низький рівень бажання до творчості: вони не мають інтересу до творчої діяльності, у них нерозвинений творчий потенціал.

Аналіз кількісних даних діагностованих *показників мотиваційно-ціннісного критерію* сформованості творчої активності молодших школярів та узагальнені результати подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Узагальнені результати рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного критерію творчої активності молодших школярів

Рівні	Показники	
	абс.	%
Високий	9	20,4
Середній	23	50,0
Низький	14	30,43

За даними таблиці 2.3, за результатами опрацьованих анкет та тестувань, нами було визначено, що більшість респондентів мають середній рівень сформованості творчої активності за мотиваційно-ціннісним критерієм.

У 30,43% опитуваних констатовано низький рівень сформованості творчої активності та у 9 учнів – високий.

Отже, отримані результати продемонстрували середній та низький рівні мотивації учнів до процесу творчої діяльності, що є свідченням нерозуміння ними необхідності до творчого саморозвитку, відвідування занять творчого спрямування, досить низький інтерес до даного виду діяльності. Зважаючи на це, слід здійснювати коригування процесу навчання вчителями, працювати над підвищенням мотивації та захоплення учнів процесом творчості.

Рівні сформованості творчої активності молодших школярів за мотиваційно-ціннісних критерієм подано також у вигляді діаграми (рис.1.1).

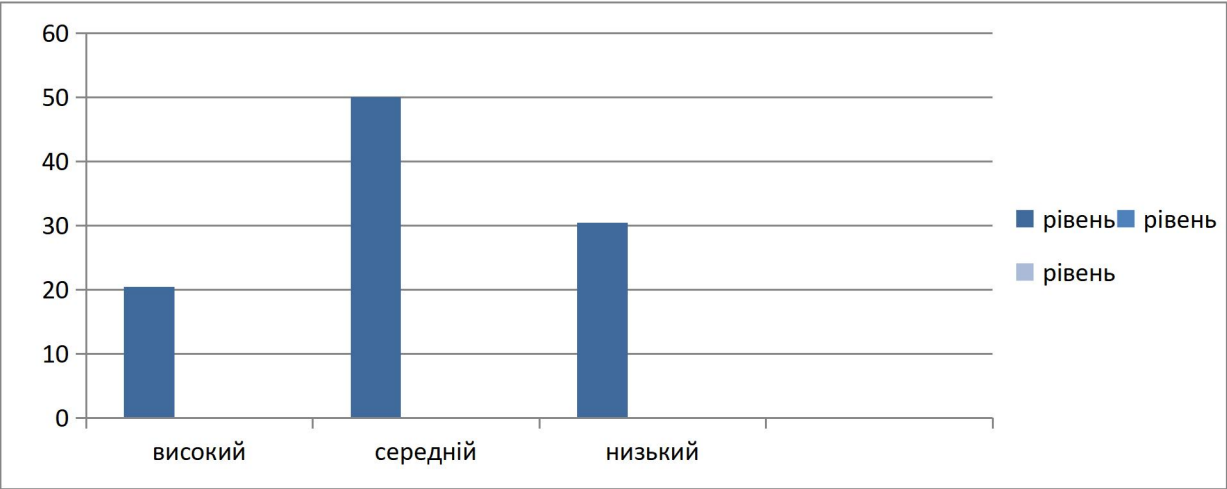

Рис. 2.1 Динаміка рівня сформованості творчої активності молодших школярів за мотиваційно-ціннісним критерієм

Для розкриття рівня сформованості творчої активності молодших школярів за *пізнавально-понятійним критерієм* ми провели тестування, що дало змогу виявити рівень усвідомлення учнями змісту поняття «творчість». Тест складався із 10 запитань, які відображали узагальнені відомості про творчість. Кожне запитання передбачало декілька варіантів відповідей, де правильна була тільки одна. За правильний варіант відповіді учні могли одержати 1 бал, неправильний – 0 балів.

Аналіз відповідей учнів на запитання тесту показав, що більшість учнів мають середній рівень, та низький відповідно. Учні не зовсім розуміються на творчості, його видах, їх уявлення не чіткі, відбувається взаємозаміна

термінів. Тільки зовсім незначна частина респондентів продемонструвала високий рівень. У таких учнів є чітке розуміння змісту понять, вони можуть дати визначення та пояснити їх.

Наступним показником пізнавально-понятійного критерію сформованості творчої активності учнів є – *потреба поповнювати знання про творчість*, який ми досліджували через анкету «Що я знаю про творчість». Опитувальник складався з питань, що допомогли з'ясувати рівень обізнаності учнів з поняттям творчості та його видами.

Аналіз відповідей учнів дозволив поділити їх на три рівні обізнаності щодо творчості. Учні з високим рівнем дуже мало, середній рівень показало більшість опитуваних та низький. Визначальним чинником низького рівня сформованості творчої активності за даним критерієм із показником є невміння учнів засвоювати теоретичний матеріал, низька пізнавальна активність, відсутність інтересу до навчання загалом.

Крайнім показником пізнавально-понятійного критерію сформованості творчої активності молодших школярів виступає – *розуміння алгоритму творчих дій*, який вивчався нами за допомогою тесту «Встанови послідовність».

Даний тест дозволив діагностувати ступінь усвідомлення учнями послідовності дій, які потрібні для написання твору. Якщо послідовність правильна – 2 бали, частково правильна – 1 бал, неправильна – 0 балів. У результаті учнів могли одержати 4 бали максимально, що було свідченням високого рівня знань. 2 бали – свідчення середнього рівня, 0-1 бали – низький рівень відповідно.

Аналіз результатів тестування є свідченням того, що значна кількість учнів має високий рівень та середній. Менше половини відносимо учнів які мають низький рівень, що свідчить про досить непогану обізнаність щодо виконання дій.

Узагальнені результати за трьома показниками пізнавально-понятійного критерію сформованості творчої активності молодших школярів презентовано у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Узагальнені результати рівнів сформованості пізнавально-понятійного критерію творчої активності молодших школярів

Рівні	Показники	
	<i>абс.</i>	<i>%</i>
Високий	10	21,7
Середній	23	50,0
Низький	13	28,3

За даними таблиці 2.4 - переважна більшість респондентів виявила середній (50,0%) та низький (28,3%) рівні знань. У незначної кількості опитуваних (21,7%) – високий рівень. Отже, можемо підсумувати про недостатньо сформовану теоретичну базу знань учнів, що передбачає посилення мотивації до творчої діяльності, та опанування знаннями, прищеплення інтересу до знань шляхом застосування різних засобів: творчих вправ, змагань, ігрових технологій тощо.

Зведені результати рівнів сформованості творчої активності молодших школярів за пізнавально-понятійним критерієм подано нижче на діаграмі (рисунок 2.2).

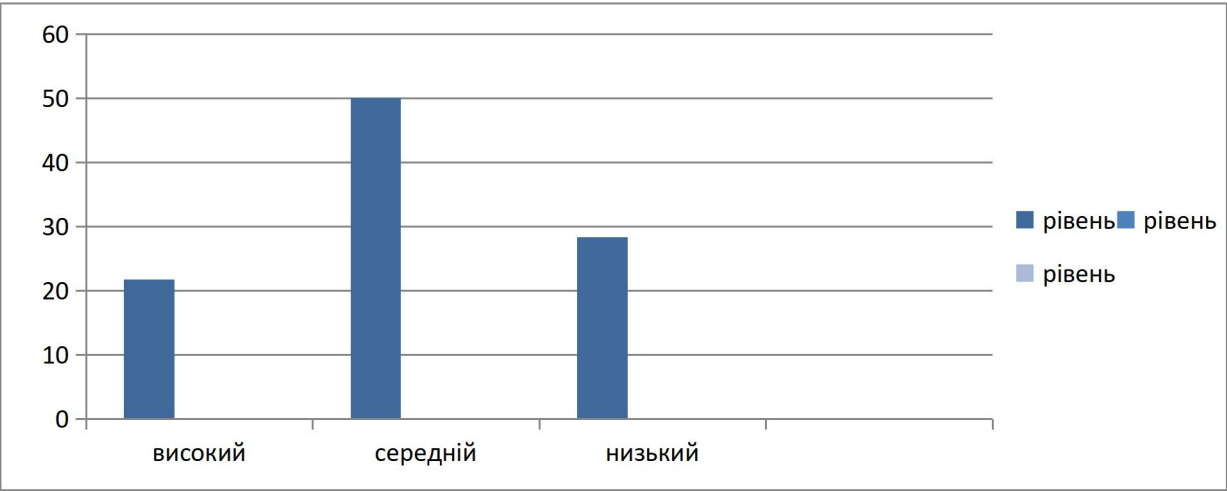

Рис. 2.1 Динаміка рівня сформованості творчої активності молодших школярів за пізнавально-понятійним критерієм

Наступним критерієм сформованості творчої активності молодших школярів є *творчо-діяльнісний*.

Отже, показник творчо-діяльнісного критерію сформованості творчої активності молодших школярів – *опанування різними типами творчості* – ми досліджували за допомогою наступних методик: «Незакінчений малюнок» (автор С.Бардо, Л.Московець), «Три слова» (автор Н.Карпенко).

З метою діагностування рівня здійснення творчої діяльності, нами було використано методику «Незакінчений малюнок» - кожен учень мав картку із зображенням геометричних фігур: потрібно було доповнити ці фігури таким чином, щоб з'явився певний предмет чи зображення або ж придумати власну ідею.

Аналіз малюнків показав непогані результати. Так, значна частина учнів показали середній рівень здійснення творчої діяльності. Такі учні малювали сюжетні зображення, придумували їм цікаві назви типу «Незвичайні друзі», «Мрія», «Смайлики» та ін.

У частини респондентів було визначено високий рівень – їхні малюнки були частиною цілої картини. У малюнків цікаві назви «Бочка і палатка», «Коко», «Незнайомець» та ін. Дуже незначний відсоток учнів показали низький рівень: малюнки характеризувалися замкнутістю деталей з аткими назвами: «Вікна магазину», «Клоун» та ін. Можемо констатувати, що у молодших школярів розвинута фантазія, уява, вони люблять виконувати творчі завдання.

Також нами була використана методика «Три слова» (Н.Карпенко) для перевірки рівня здійснення творчої діяльності. Методика передбачала вивчення уяви та вміння учнів складати речення, із використанням відповідних слів. Учням слід було зі слів дощ, собака, місяць – скласти якнайбільше речень.

Одержані результати за даною методикою, засвідчили, що половина учнів має низький рівень вміння складати речення. Були випадки що учнів використовували не всі слова, або ж взагалі не викорисовували.

Аналіз складених речень, дозволяє підсумувати, що учнів мають певні труднощі щодо складання речень, із запропонованих слів, це пов'язано із малим словниковим запасом. Саме тому слід на уроці проводити роботу над поповненням словника учнів, що дозволить активізувати їх словник, розвинути мовне чуття.

Далі нами було досліджено показник – *вміння діяти у нестандартних ситуаціях*. З цією метою ми використали методику «Незвичне використання» (автор С.Бардо, Л.Московець). Ця методика продіагностувала творчу особистість учня, визначила оригінальність його ідей, вміння діяти оригінально. Молодшим школярам потрібно було придумати багато варіантів нестандартного застосування сірника. Чим більше варіантів, тим більше балів.

Обробка результатів показала, що учнів з високим рівнем немає, учням складно пропонувати нестандартні ідеї, у них не сформовані вміння виходити за межі, абстрагувати, продукувати нові ідеї. Виникає гостра необхідність у формуванні творчого мислення, фантазії, уяви. Більша частина учнів показала низький рівень вміння діяти у незвичних ситуаціях, що пояснюється проблемами у процесі встановлення наслідкових зв'язків.

Отже, можемо стверджувати, що вчителям слід працювати над розвитком творчості кожного учня: потрібно вчити їх творити, фантазувати, мріяти, створювати щось нове, виявляти наполегливість, цілеспрямованість під час створення творчих продуктів.

Узагальнені результати діагностування показників творчо-діяльнісного критерію сформованості творчої активності молодших школярів представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Узагальнені результати рівнів сформованості творчо-діяльнісного критерію творчої активності молодших школярів

Рівні	Показники	
	<i>абс.</i>	<i>%</i>
Високий	7	15,2

Середній	24	52,17
Низький	15	32,6

Слід відмітити переважання середнього рівня (52,17%) сформованості творчої активності молодших школярів за творчо-діяльнісним критерієм. Дещо нижчим виступає показник учнів із низьким рівнем – 32,6% та найменший показник – це високий рівень (15,2%). Такі результати є свідченням недостатнього рівня сформованості здатностей учнів проявляти знання на практиці творчої діяльності, встановлювати стосунки з іншими учасниками освітнього процесу. Переважна частина учнів показують самостійність часткову щодо виявлення творчого потенціалу, створення нового творчого продукту. Виникає необхідність виробити творчі уміння учнів через застосування творчих вправ, ігрових технологій навчання.

Узагальнені результати рівнів сформованості творчої активності молодших школярів за творчо-діяльнісним критерієм презентовано у діграмі (рисунок 2.3).

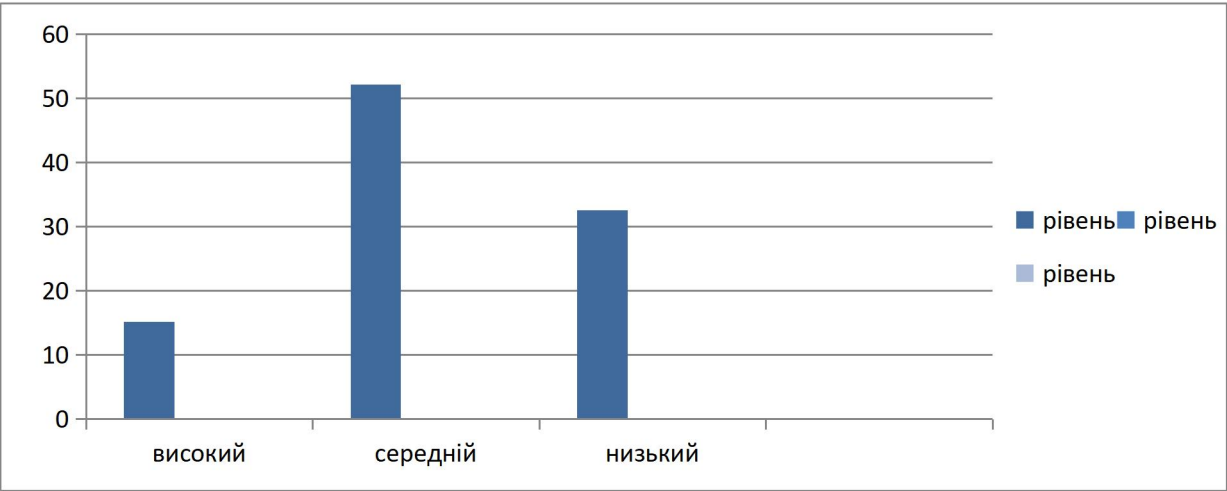

Рис. 2.3 Динаміка рівня сформованості творчої активності молодших школярів за творчо-діяльнісним критерієм

Діагностування рівня сформованості творчої активності молодших школярів за *результативно-рефлексивним критерієм* проводилося за допомогою таких методик, як: модифікована методика діагностики рівня розвитку рефлексивності (за А. Карповим); анкета «Самооцінка

сформованості творчих умінь» (авторська розробка); проєктивна методика «Неіснуюча тварина» (за М.Дукарович).

Методика рефлексивності передбачала 12 тверджень, що мали відношення до процесу самопізнання внутрішніх станів та містила такі варіанти відповідей: 1) так ніколи не буває 2) деколи може бути 3) дуже часто так буває 4) завжди так буває. Дана методика дозволила зясувати рівні рефлексивності молодших школярів.

Показник – самооцінка творчої діяльності – ми досліджували за допомогою анкети «Самооцінка сформованості творчих умінь». Молодшим школярам треба було оцінити ступінь розвитку власних творчих задатків (вміння фантазувати, продукувати нові ідеї, вирішувати завдання). 10 балів – найвищий рівень сформованості умінь, 1 бал – найнижчий. За цими показниками ми визначали середнє значення, яке відповідало таким рівням: високий – 9-10 балів, середній – 5-8 балів, низький – 0-4 бали.

Дослідження творчого потенціалу учнів ми проводили через методику «Неіснуюча тварина» (автор М.Дукарович). Методика мала на меті малювання тварини якої не існує, придумування імені для неї. Під час виконання завдання слід було відповідати на запитання: «Що їсть тварина», «Де живе тварина» , «Чим вона займається» та ін.

Зведені дані рівнів творчого потенціалу молодших школярів за даними методиками, показниками результативно-рефлексивного критерію подані у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Узагальнені результати рівнів сформованості результативно-рефлексивного критерію творчої активності молодших школярів

Рівні	Показники	
	<i>абс.</i>	%
Високий	6	13,04
Середній	25	54,34
Низький	15	32,6

Отже, переважна більшість учнів (54,34%) продемонстрували середній рівень, 6 респондентів – високий і 15опитаних – низький. Графічно розподіл молодших школярів за рівнями сформованості творчої активності за результативно-рефлексивним критерієм представлений у вигляді діаграми (рис. 2.4).

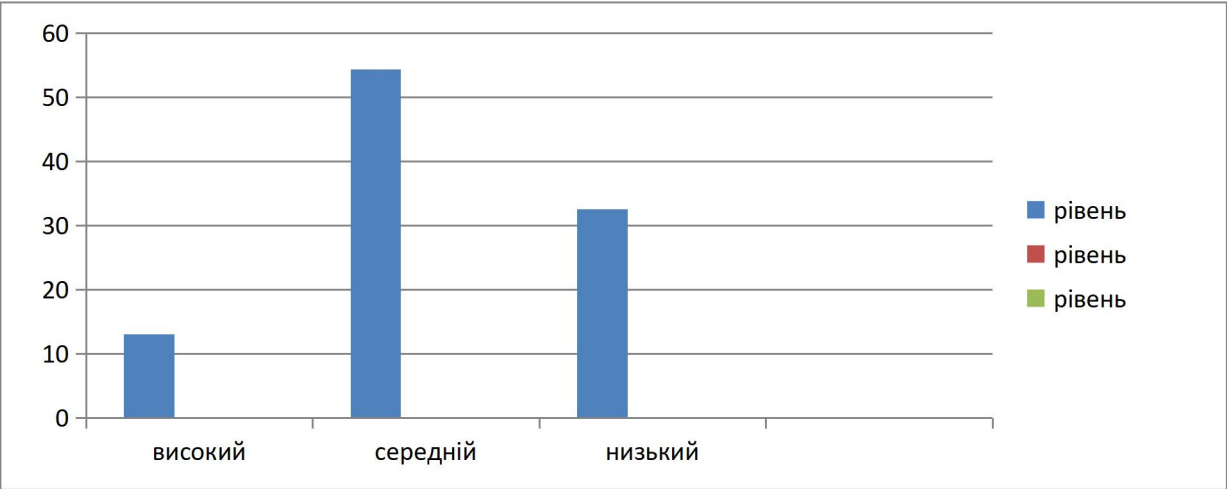

Рис. 2.4 Динаміка рівня сформованості творчої активності молодших школярів за результативно-рефлексивним критерієм

Для представлення цілісного бачення рівня сформованості творчої активності молодших школярів нами було обраховане середнє значення результатів за кожним критерієм та поадно у зведеній таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Загальний рівень сформованості творчої активності молодших школярів (у %)

Рівні	Критерії				Загальне значення
	Мотиваційно-ціннісний	Пізнавально-понятійний	Творчо-діяльнісний	Результативно-рефлексивний	
Високий	20,4	21,7	15,2	13,04	17,58
Середній	50,0	50,0	52,17	54,34	51,62
Низький	30,43	28,3	32,6	32,6	30,98

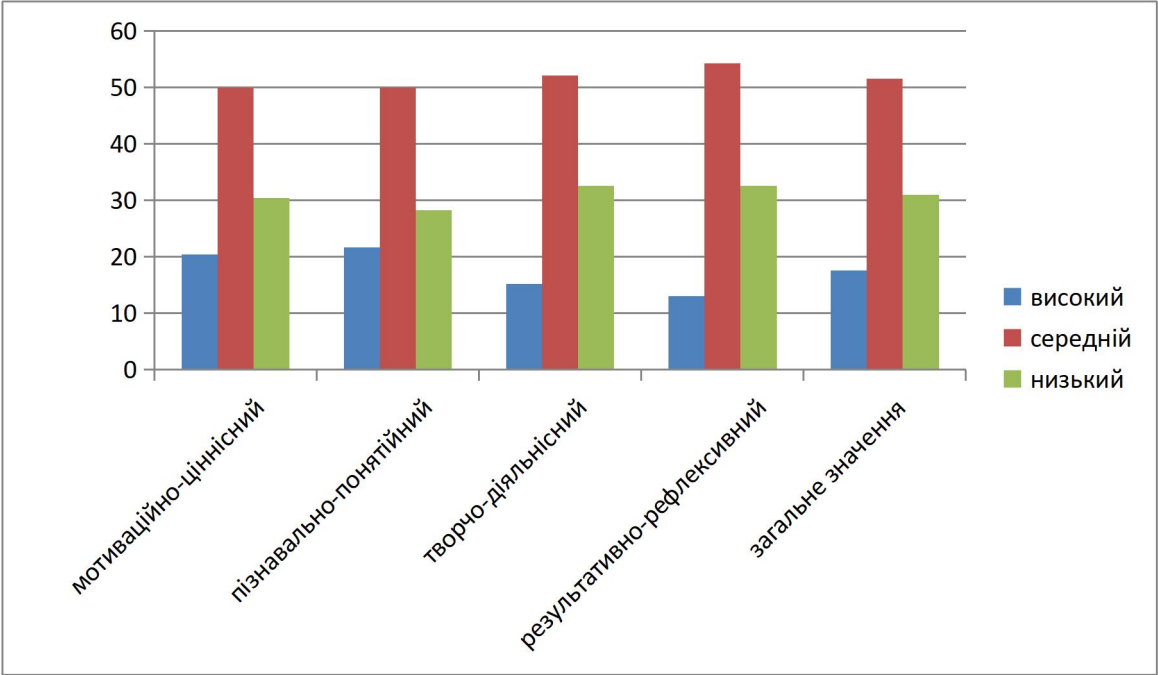

Рис. 2.5 Кількісні показники (%) рівнів сформованості творчої активності молодших школярів

Таким чином, ми дійшли висновку, що творча активність може сформуватися у молодших школярів на різних рівнях за пеними критеріями. Тобто, за мотиваційно-ціннісним криетрієм перебувати на високому рівні, в тоой час як на діяльнісному – на низькому. Тому потрібно зауважити, що визначені нами криетрії є рівносильними для оцінювання рівня сформованості творчої активності.

Отже, результати емпіричного дослідження показали переважання середнього та низького рівнів сформованості творчої активності молодших школярів, що потребує проведення коригувальної роботи, тобто, обґрунтування педагогічних умов оптимізації даного процесу.

2.3 Обґрунтування педагогічних умов формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій

Активні зміни соціуму висувають нові виклики та завдання щодо освітньої діяльності, які стосуються не тільки опанування учнями знаннями, але й вироблення у них практичних навиків, базових компетентностей, всебічному розвитку, що надалі впливає на доросле життя. Саме тому,

завдання вчителя полягає у розкритті можливостей щодо вибору ефективних способів реалізації цих завдань. Головним напрямом системи початкової освіти є творче формування особистості школяра, що відбувається у різних методах, формах, змісту навчання та вимагає оптимальних умов організації даного процесу.

Існують різноманітні підходи щодо трактування категорії «педагогічна умова» та ряд розбіжностей у її змісті. Так, Словник-довідник з професійної педагогіки (автор А.Семенова) педагогічні умови визначає як певні обставини, що впливають на перебіг освітнього процесу, і зумовлений проявом активності людини (Семенова, 2006).

К.Нечипоренко переконаний, що педагогічні умови – це складові процесу навчання, що потрібні для вирішення мети (Нечипоренко, 2014). На думку О.Дурманенко, педагогічні умови є тими характеристиками організації процесу навчання, що зумовлюють його ефективність та впливають на виховання та процес формування особистості учня.

Нам імпонує твердження О.Дурманенко та, відповідно, нами педагогічні умови визначаються як організація процесу навчання таким способом, щоб створити успішний розвиток творчих активностей учнів.

У межах нашого дослідження вагомими є психолого-педагогічні умови, що дозволяють виявити творчі задатки учнів під час навчання, запропоновані дослідницею С.Сисоєвою:

- забезпечення атмосфери творчості в класі, що базується на педагогіці партнерства та підтримки
- організація умов для вияву можливостей кожного учня \
- створення умови для прояву творчих активностей учнів в урочній та позаурочній діяльності
- дотримання демократичного стилю спілкування між вчителем та учнями, творчий підхід до комунікування \
- культура спілкування
- створення умов для використання під час практивної діяльності теоретичних знань

- здатність педагога бачити унікальність кожного учня та розкривати його потенціал
- активне впровадження у процес навчання ігрових технологій
- перебування вчителя в позиції наставника, радника, консультанта, підтримки учнів у процесі творчої діяльності
- оцінювання знань учнів, помічання змін у процесі їх розвитку (Пометун, 2004).

Дослідники Н.Єсіна та М.Пригодін визначають такі педагогічні умови оптимізації процесу розвитку творчих умінь учнів, як:

- ✓ уважне відношення до проявів творчості учнів, забезпечення атмосфери комфорту, що дозволяє виявити творчі вміння
- ✓ розуміння індивідуальних характеристик учнів
- ✓ створення мотивації у процесі розвитку творчих можливостей (заохочення та мотивування учнів до вияву уяви, фантазії, креативного мислення)
- ✓ застосування творчих можливостей змісту навчальних предметів (створення творчих завдань)
- ✓ здатність помічати творчий потенціал учнів не лише під час уроків, але й в інших формах діяльності, де школяр має змогу проявити себе та свої можливості
- ✓ вироблення досить високої адекватної самооцінки у школярів, що дозволяє діяти творчо та індивідуально
- ✓ забезпечення формування творчої особистості, що може діяти, через інтуїцію, приймати рішення зважені, давати оцінку своїм діям та вмінням
- ✓ творча діяльність учнів (налагодження взаємодії між вчителем та учнями, посилення самостійності, здійснення вибору завдань, що сприяють вияву творчості)
- ✓ застосування різних педагогічних методів (дедуктивних, дослідницьких, проблемних) (Єсіна, 2015).

Успішність процесу розвитку творчих здібностей молодших школярів на етапі вивчення навчальних предметів, за переконаннями А.Антонця, зумовлена наступними педагогічними умовами:

- ✓ мотивування до здійснення творчої діяльності
- ✓ врахування розумових та психологічних особливостей учнів
- ✓ вироблення дослідницьких умінь
- ✓ застосування інноваційних технологій навчання
- ✓ використання знань у процесі творчої, практичної діяльності (Анджейчак, 2000).

Зважаючи на зазначене вище, педагогічними умовами формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій, відносимо такі:

- 1) *формування у молодших школярів мотивації до творчої діяльності*
- 2) *дотримання поетапності у розвитку творчої активності учнів засобами ігрових технологій*
- 3) *впровадження завдань творчого, розвивального, проблемного характеру*
- 4) *організація та керівництво вчителем ігровою діяльністю учнів*

Далі перейдемо до обґрунтування змісту кожної педагогічної умови формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій.

Отже, першою педагогічною умовою формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій ми визначили - *формування у молодших школярів мотивації до творчої діяльності*.

Переконані, що молодший школяр повинен розуміти всю необхідність занять творчого змісту, їх роль для вияву власних творчих можливостей. В учнів має бути позитвине налаштування щодо творчої діяльності та виникати бажання внутрішнє до самовираження у межах даної діяльності. Підтримуємо позицію О.Савченко, щодо того, що внутрішня мотивація учнів тісно пов'язана з процесом творчості, а її результати – є нестійкими, інтерес же виявляється у більшості випадків до самого процесу. Для молодших

школярів вияв вольових прагнень щодо долання труднощів, наполегливість у вирішенні поставленої мети є ситуативним процесом (Савченко,2014). Стійка мотивація сприяє розвитку творчої активності учнів. Школяр, який є вмотивованим до творчого процесу, має високий ступінь сформованості здібностей, може досягнути хороших результатів.

Н.Данько зазначає, що потрібно підтримувати в учнів інтерес до творчості. Дослідниця констатує, що дитину слід підготувати до процесу творчення. Проектування такого процесу має на меті застосування вправ, створення ігрових ситуацій, що мотивують учнівську творчість (Данько,2013).

Вироблення мотивації, на думку О.Савченко, залежить від використання цікавих завдань, підтримки з боку вчителя та однокласників. Ключовим моментом інтересу до творчості є її зміст, що має бути послідовним, науковим, стосуватися життя. До методів стимулювання дослідниця відносить – створення під час уроку ситуацій творчості або ж ситуацій новизни. Завдання вчителя – зацікавити учнів, змотивувати їх до прояву творчої активності.

Молодших школярів також зацікавлюють : емоційна форма викладання, організація проблемних ситуацій, застосування педагогом творчих завдань, інноваційних технологій, зокрема ігрових, форми подачі навчального матеріалу та сам зміст творчої діяльності (Олійник,2017).

У процесі формування мотивації потрібно обов'язково зважати на індивідуальні особливості учнів, які зумовлені певними відмінностями щодо спонукальних бажань, які мають вплив на емоції та пізнавальні інтереси. Вважаємо, що учень повинен порівнювати власні досягнення із своїми попередніми, а не з іншими учнями, для того, щоб побачити свій особистісний рух та зростання. Слід здійснювати вплив на учнів з позиції досягнення успіху та відчуття бажання працювати краще.

Діяльність школяра, які зорієнтована на процес творчості, повинна бути підтримана вчителем, сімєю, іншими учнями. Така підтримка підсилить активність учнів, сприятиме виробленню у нього бажання творити. Потрібно

спостерігати за кожним учнем на уроці, бо процес творчої активності може виявлятися у будь-який момент, на кожному уроці, в різних ситуаціях. Тільки творчий вчитель є компетентним щодо творчого розвитку учнів. Саме такий педагог вміє прилаштовувати планування, змінювати його за потребою, виходячи з умов, є активним у підборі методів здійснення творчої діяльності, ініціативним – здатним імпровізувати.

На нашу думку, молодших школярів мотивує до творчої активності проведення нестандартних уроків (уроків-ігор, подорожей, інтерактивних уроків та ін). та застосування цікавих персонажів чи героїв. З цієї позиції, як зазначає І.Волошина, учні проявляють власну уяву .фантазію, виявляють творчу активність. Вони залюбки працюють над творчими завданнями, вправами, вирішують проблеми, за умови, коли будуть задіяні улюблені персонажі. Виконуючи завдання із улюбленими героями , школярі вчаться більш активно проявляти себе, творчу активність (вони пишуть вірші, малюють ілюстрації, оформлюють роботи тощо).

Вагомого значення у процесі формування мотивації має похвала вчителя, його оцінка схвальна, прояв підтримки у реалізації творчого задуму. Завдання педагога – віднайти індивідуальний підхід до кожного школяра, побачити його успіхи. Головним стимулом для учня є оцінка, що спонукає до праці, особливо, як завдання з боку вчителя потребує міркувань, прояву творчої активності. Вчитель повинен хвалити кожне додання проблем учнями, кожен його успіх. Оцінювати результати творчої діяльності учнів слід вчасно, доброзичливо, та помічати зрушення позитивні у розвитку особистості школяра.

Отже, головними чинниками розвитку в учнів мотивації до процесу творчості є: налагодження гуманної взаємодії, створення суб'єктності навчання, оцінювання об'єктивне, проблемність та емоційність творчої діяльності, використання різноманітних форм навчання.

Другою педагогічною умовою формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій є – *дотримання поетапності у розвитку творчої активності учнів засобами ігрових*

технологій. Дана умова має на меті дотримання етапів розвитку творчої активності учнів шляхом використання ігрових технологій навчання.

Перейдемо до розгляду основних аспектів формування творчої активності учнів та розкриємо їх взаємозв'язок. Так, базові вміння виступають конструюючими складовими більш сильних та забезпечують умови для їх розвитку. Зважаючи на це, вчитель має розвивати творчу активність учнів систематично, послідовно, та починати від найпростіших умінь. Кожне вміння виробляється поетапно. Тому, слід створити мотиваційну готовність молодших школярів до процесу творчої діяльності, зрозуміти зразок дій, застосовувати вміння, робити тренувальні завдання.

В основі творчої активності є прийоми посилення творчого мислення (синтез, аналіз, висунення цікавих ідей, усунення інерції мислення). Керуючись цими поняттями, молодші школярі роблять розумові операції, цей процес є внутрішнім. Для її розуміння, вчитель повинен розібрати разом з учнями, які дії треба робити подумки, з використанням певних умінь. Для цього, на етапі знайомства школярів із вміннями, слід ввести правило-план дій, що треба чітко запам'ятати (Захарова, 2006).

К.Лохвич висуває власну методику вироюлення вмінь, яка складається з таких етапів:

- розуміння мети виконання дій
- опанування способами розв'язання (план, інструкції, алгоритм) дії
- виконання дії за зразком вчителя
- пояснення учнями кожної дії
- здійснення переходу зовнішнього мовлення у внутрішнє (Ляшко, 2013).

Дещо по-іншому визначає етапи розвитку творчих умінь учнів дослідниця О.Романовська:

- мотиваційний – вироблення мотивації школярів до вирішення творчих дій
- діляльнісний – формування умінь виконання творчих дій, розвиток індивідуальних характеристик

- результативний – вироюлення умінь щодо застосування теоретичних знань для розв'язання проблеми у певній ситуації (Романовська, 2014).

У межах нашого дослідження, цікавим нам видається алгоритм розвитку творчої активності, який запропонували Л.Казміренко, О.Кудерміна та ін.:

- перший етап стосується розуміння змісту завдання та шляхів його розв'язання, та вияв вольових зусиль. Під час таких вправлянь, дії учнів стають більш чіткими.
- другий етап відповідає за виконання дій, та пришвидшення темпу їх виконання, усунення непотрібних рухів відбувається через зміцнення нервових зв'язків, зменшення значення зорових аналізаторів на етапі здійснення дії та посилення ролі руховних відчуттів, коли усвідомлення відбувається скорше за дію
- третій етап – це автоматизація дії, коли рухи є впевненими та чіткими, згодом переходять до рівня майстерності (Казміренко, 2015).

Ми дотримуємося таких етапів щодо процесу формування творчої активності учнів засобами ігрових технологій:

- 1) забезпечення мотивації до здійснення творчих дій
- 2) усвідомлення мети виконання дій
- 3) тлумачення вчителем шляхів виконання дій
- 4) розуміння учнями способів виконання дій
- 5) розв'язання учнями нового вміння, через теоретичні знання, пояснення кожної дії
- 6) повторення кожного вміння/активності
- 7) використання молодшими школярами вже сформованих умінь/активностей для розвитку більш складного вміння.

Третя педагогічна умова формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій – *впровадження завдань творчого, розвивального, проблемного характеру.*

Вважаємо, що навчання повинно носити творчий характер, з урахуванням етапів та складових творчої діяльності, таких як: розуміння

нової проблеми у звичних умовах, вміння самостійно перенести знання у нову ситуацію, здатність бачити способи вирішення проблеми та поєднувати різні шляхи для її розв'язання, віднаходити способи вирішення даної проблеми.

На імпонує думка Г.Конащук щодо важливості поєднання колективних форм роботи з індивідуальною з врахуванням індивідуальних особливостей учнів у межах практичної діяльності. Вважаємо, що формування творчої активності відбувається у процесі виконання учнями завдань проблемного, творчого характеру, які мають на меті дослідницьку, пошукову діяльність, використання набутих знань.

Пошукова діяльність зосереджена на внутрішньому розвитку дитини, прояву її емоційної сфери, мислення, та формування творчої активності школяра через вирішення нестандартних завдань. Через таку діяльність відбувається посилення вияву ініціативності, саморозвитку учня. Потрібно давати такі завдання, які містять дослідницьку діяльність, віднаходження нових ідей та прояв творчості.

Пошукова діяльність – це система дій, що містить компоненти: конструктивний, проєктний, рефлексивний. Через реалізацію такого виду діяльності навчання переходить у самонавчання. Слід зазначити, що пошукова діяльність стає творчою, адже немає схеми, через яку відбувається процес розвитку. Така діяльність зосереджена на прояві учнями власного емоційного відношення до світу та його перетворення. Вона відзначається відсутністю шаблонів, через які учні можуть самі проєктувати власну роботу, в узгодженості цілей та давати оцінку її результатам. Чим скорше педагог почне здійснювати таку діяльність, тим краще школярі будуть здобувати знання, виробляти практичні вміння, зокрема творчу активність.

Застосування завдань проблемного характеру передбачає те, що молодші школярі вчаться логічно мислити, творчо, вміють перетворювати знання у реальне життя, формують інтерес до знань, виробляють позитивний процес запам'ятовування інформації.

Формування творчої активності молодших школярів є досить складним процесом, цілеспрямованим, систематичним, що вимагає застосування завдань творчого характеру. Саме тому, дослідник К.Нечипоренко, пропонує використовувати завдання, що сприятимуть формуванню творчого мислення учнів та вироблення у них творчої активності,. Такі завдання на уроці та вправи творчого, розвивального характеру , посилюють допитливість, пізнавальний інтерес учнів, а найголовніше – виробляють бажання вчитися, та продукувати щось нове (Нечипоренко,2012).

На нашу думку, значно посилити успішність процесу формування творчої активності молодших школярів здатні такі творчі завдання, як: складання вірша, казки, виготовлення нестандартного нового виробу та ін.

Застосування творчих завдань під час навчання вимагає урахування таких дидактичних принципів (за В.Ковальовою):

- ✓ принцип діяльності – вироблення здатностей використовувати знання на практиці у різних ситуаціях
- ✓ принцип відкритості – застосування у навчанні проблемних завдань
- ✓ принцип вибору – учні мають можливість самостійно обирати
- ✓ принцип ідеальності – застосування знань, інтересів учнів для посилення успішності та ефективності процесу навчання та зменшити витрати часу
- ✓ принцип зворотнього зв'язку – застосування прийомів зворотнього зв'язку для здійснення контролю процесу навчання (Коновальчук,2010).

В.Моргун акцентує увагу на головних аспектах, що потрібні для процесу формування творчої активності учнів шляхом застосування творчих завдань типу: організація ситуації де творчі завдання складаються у колективі учнів; налагодження спілкування вчителя та учнів, що є цікавим та мотивуючим; високий ступінь творчого потенціалу, активності учнів (Манагорова,2015).

Підготовка педагога до застосування творчих завдань у навчанні містить: знайомство із різними типами творчих завдань; проведення аналізу навчального матеріалу для проєктування творчих завдань; перенесення вже

відомих завдань у творчу площину, застосування творчих завдань у практичних діях.

Четвертою умовою формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій визначено – *організація та керівництво вчителем ігровою діяльністю учнів.*

З метою включення молодших школярів до творчої діяльності та формування у них творчої активності вчителю слід володіти методикою організації ігрового навчання та застосування ігрових технологій у процесі навчання. Такі уроки повинні викликати у школярів інтерес, зацікавлювати їх, вчити самостійно діяти та мислити. Від компетентності вчителя та його стилю роботи буде залежати успішність та ефективність уроку із використанням ігрових технологій.

С.Гармаш пропонує таку організацію навчання та етапи із використанням ігрових технологій: підготовчий, емоційний, діяльнісний, рефлексивний. Так, проєктуючи навчання учнів, вчитель має визначити мету навчання, завдання, чітко дібрати методи, форми, технології, засоби навчання.

На цьому етапі треба зосередити учнів на використанні ігрових технологій. Молодші школярі повинні опанувати способи самостійної пізнавальної діяльності, навчитися розділяти між собою ігрові ролі. Така діяльність вимагає від учителя застосування диференційованого та індивідуального підходів. Отже, школярі будуть включені в освітній процес, будуть відчувати радість, продукувати нові цікаві ідеї, та віднаходити способи розв'язання завдань. Через використання ігрових технологій, учні виступають суб'єктами навчання, а вчитель перебуває в позиції консультанта на етапі одержання нових знань в ігровій формі.

Підготовка до уроку із використанням ігрових технологій спонукає учнів до пошуку відповідей на завдання проблемного характеру. Така діяльність зосереджена на пошуку цікавих ідей, це і є творчим процесом. Даний етап передбачає усвідомлення учнями мети діяльності, оцінювання своїх можливостей, розподіл ролей та обов'язків, виконання ігрового

завдання, аналіз та презентування одержаних результатів ігрової діяльності. Під час такої підготовки є певні труднощі, які стосуються різного рівня залученості учнів до процесу ігрової діяльності. Саме тому, вчителю слід керувати цим процесом, що дозволить створити умови для формування творчої активності учнів у межах ігрової діяльності.

Другий етап проєктування процесу навчання стосується вироблення творчої активності через використання ігрових технологій, вчитель повинен мотивувати учнів до діяльності та забезпечити відповідний клімат у класі, через відзначення позитивних сторін учнів, їхню включеність в ігрових процес. Створення атмосфери успіху відбувається через:

- ✓ позитивний спосіб спілкування вчителя з учнями
- ✓ залучення учнів до запитань
- ✓ можливість проявляти себе і різних ігрових ролях
- ✓ вільно виражати власну думку та ідеї
- ✓ створення творчих завдань тощо.

Успішність ігрового процесу залежить від здатності вчителя забезпечити комфортні умови, де кожен учень може почувати себе впевнено, бажає дізнатися щось нове, розкрити власний потенціал, природні спроможності.

На діяльнісному етапі вчитель повинен зацікавити учнів до ігрової діяльності, змотивувати їх до вияву самостійності. Через розвиток мотимаваційної сфери, емоційної готовності учнів, - вони вчаться розуміти себе, власні можливості, розуміти рівень вироблення вмінь під час навчання.

Рефлексивний етап зосереджений на проведенні аналізу уроку вчителем, характеристика його ефективності, успішності, обмін враженнями та почуттями.

У межах нашого дослідження, вагомими є міркування Н.Манойленко, яка вказує на те, що методика розвитку творчої активності учнів повинна бути спрямована на формування індивідуальних якостей школярів; розвиваючи творчі здібності, вчитель повинен зважати на роль творчих

завдань учнів; слід акцентувати увагу на індивідуальному підході при організації ігрового навчання учнів, враховувати потенціал кожного.

Таким чином, через успішну реалізацію обґрунтованих нами педагогічних умов (*формування у молодших школярів мотивації до творчої діяльності; дотримання поетапності у розвитку творчої активності учнів засобами ігрових технологій; впровадження завдань творчого, розвивального, проблемного характеру; організація та керівництво вчителем ігровою діяльністю учнів*), зможемо сформувати у молодших школярів ініціативність, самостійність, розкрити творчий потенціал та сформувати творчу активність. Визначені нами педагогічні умови формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій є взаємопов'язаними, обумовленими особливостями проєктування процесу навчання та визначаються всіма суб'єктами цього процесу.

Висновки до розділу 2

Другий розділ дослідження передбачав підбір діагностичного інструментарію, визначення рівнів та з'ясування реального стану сформованості творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування творчої активності молодших школярів.

Результати проведеного емпіричного дослідження стану сформованості творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій дало можливість сформулювати такі висновки.

Критеріями формування творчої активності молодших школярів визначено наступні: *мотиваційно-ціннісний, пізнавально-понятійний, творчо-діяльнісний та результативно-рефлексивний*.

Отже, *мотиваційно-ціннісний критерій* представлений такими показниками, як: бажання внутрішнє займатися творчістю; вияв інтересу до творчості; потреба до самовираження та представлення оригінальних творчих продуктів творчої діяльності. Даний критерій розкриває рівень сформованості мотивації учнів до творчої діяльності та рівень їх готовності

до творчих умінь. Зазначимо, що учні повинні не лише знати специфіку творчої діяльності, але й переносити її у цінності, розуміти сенс такого процесу, проявляти емоційно-ціннісне відношення.

До показників *пізнавально-понятійного критерію* формування творчої активності молодших школярів належать: ґрунтовність, повнота знань; бажання поповнювати знання; розуміння алгоритму творчих дій. Пізнавально-понятійний критерій визначає навчальну творчість, де є всі типи навчальної діяльності, коли йде процес опанування новими знаннями, вирішення нових запитів.

Творчо-діяльнісний критерій формування творчої активності молодших школярів визначено такими показниками: прояв різних типів творчої діяльності; здатність діяти у нестандартних ситуаціях; вміння взаємодіяти у колективі під час творчої діяльності. Даний критерій зосереджений на прояві вольових зусиль для вироблення творчого досвіду, виявлення творчих особливостей учнів на етапі опанування різними типами творчої діяльності.

Результативно-рефлексивний критерій формування творчої активності молодших школярів визначається вмінням учнів до самооцінки та процесу самоаналізу, проведення рефлексії творчої діяльності, здатності розуміти її та складається з таких показників, як: здатність до самоаналізу та рефлексії; самооцінка творчої діяльності; наявність творчого потенціалу.

Виокремлення рівнів сформованості творчої активності молодших школярів відбувалося з опорою на аналіз структури досліджуваного феномену, відповідно було визначено такі рівні як: *високий, середній та низький*.

З метою вирішення завдань аналізу стану сформованості творчої активності молодших школярів нами було проведено емпіричне дослідження, до якого було залучено учнів 3-их класів. Вибірка складала – 46 учнів.

Результати дослідження дозволили зясувати рівні сформованості творчої активності молодших школярів. Відповідно, *високий рівень сформованості творчої активності молодших школярів* вказує на прояв

внутрішніх бажань учнів до занять творчістю, інтерес до творчої діяльності, прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності. *Середній рівень сформованості творчої активності молодших школярів* характеризується достатнім рівнем вияву внутрішніх бажань до занять творчістю, інтерес до творчої діяльності, прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності. Такі учні готові до опанування різними типами творчої діяльності, однак здатність діяти у нестандартних ситуаціях присутня не завжди. *Низький рівень сформованості творчої активності молодших школярів* – це рівень, де немає вияву внутрішніх бажань до занять творчістю, інтересу до творчої діяльності, прагнення до самовираження та створення нових оригінальних продуктів творчої діяльності. На цьому рівні сформованості творчої активності відбувається відсутність вміння діяти у нестандартних ситуаціях, приймати рішення.

Отримані результати емпіричного дослідження показали, що рівень сформованості творчої активності молодших школярів перебуває на середньому і низькому рівнях, що вимагає обґрунтування педагогічних умов оптимізації даного процесу.

Отже, педагогічними умовами формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій визначено:

- 1) *формування у молодших школярів мотивації до творчої діяльності;*
- 2) *дотримання поетапності у розвитку творчої активності учнів засобами ігрових технологій;*
- 3) *впровадження завдань творчого, розвивального, проблемного характеру;*
- 4) *організація та керівництво вчителем ігровою діяльністю учнів).*

Визначені педагогічні умови формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій є взаємопов'язаними, обумовленими особливостями проєктування процесу навчання та визначаються всіма суб'єктами цього процесу.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі висвітлено результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження проблеми формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій.

1. Розкрито теоретичні аспекти формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій. В результаті аналізу психологічної, філософської, педагогічної літератури подано зміст основних понять дослідження: «творчість», «активність», творча активність».

Уточнено зміст поняття «*творча активність*» як властивість людини творчої, що не може виражати себе без активного творчого пошуку. Творча активність – це сукупність таких компонентів: вольові прагнення людини, вияв ініціативності; система темпераменту творчого запалу, якості людини, самомотивація; активність у прояві творчості під час діяльності. Творча активність призводить до нових рішень, вміння бачити та продукувати оригінальні ідеї, використовувати знання по-новому.

2. Інтерпретовано ключову дефініцію дослідження – *творча активність* – як вищий рівень активності, що виробляється на основі здібностей у процесі творчої діяльності, ефективно в ній реалізується, проявляється через вміння активізувати власні природні ресурси, мислити нестандартно, продукувати нові ідеї.

До ознак творчої активності віднесено: ініціативність; самостійність на етапі поставлення мети, завдань; прояв інтересу; характер діяльності (новизна, своєрідність); оптимальність та результативність діяльності. Отже, *творча активність* – це особистісне утворення, якість, риса, яка формується під час творчої діяльності, виражається у пізнавальній потребі та інтересі, через емоційне відношення та творчий підхід до вирішення завдань та виступає як бажання до вияву власного творчого потенціалу.

Визначено, що сензитивним періодом щодо розвитку креативності учнів є молодший шкільний вік, адже тут вияв їх спонтанної творчості співіснує із логікою, сформованістю інтелекту, абстрактним мисленням тощо. Творча активність виявляє здатність та бажання молодшого школяра добровільно, свідомо, за власними переконаннями, поліпшувати ініціативні дії у різних сферах життєдіяльності.

Обґрунтовано, що використання ігрових технологій під час навчання, є провідним засобом розвитку та активізації творчої активності молодших школярів. Дидактична гра виступає способом мотивування учнів до активного процесу навчання. Через гру відбувається формування творчої активності учнів, бо саме гра виявляє такі здібності, які є базовими для розкриття творчості учнів: порівняння, узагальнення, прогнозування,

моделювання, вміння доводити, відстоювати свою позицію, ставити цілі та вирішувати конкретні завдання.

3. З метою розкриття стану сформованості творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій були виокремлені такі критерії з показниками: *мотиваційно-ціннісний, пізнавально-понятійний, творчо-діяльнісний та результативно-рефлексивний.*

Отже, *мотиваційно-ціннісний критерій* представлений такими показниками, як: бажання внутрішнє займатися творчістю; вияв інтересу до творчості; потреба до самовираження та представлення оригінальних творчих продуктів творчої діяльності. Даний критерій розкриває рівень сформованості мотивації учнів до творчої діяльності та рівень їх готовності до творчих умінь.

До показників *пізнавально-понятійного критерію* формування творчої активності молодших школярів належать: ґрунтовність, повнота знань; бажання поповнювати знання; розуміння алгоритму творчих дій. Пізнавально-понятійний критерій визначає навчальну творчість, де є всі типи навчальної діяльності, коли йде процес опанування новими знаннями, вирішення нових запитів.

Творчо-діяльнісний критерій формування творчої активності молодших школярів визначено такими показниками: прояв різних типів творчої діяльності; здатність діяти у нестандартних ситуаціях; вміння взаємодіяти у колективі під час творчої діяльності. Даний критерій зосереджений на прояві вольових зусиль для вироблення творчого досвіду, виявлення творчих особливостей учнів на етапі опанування різними типами творчої діяльності.

Результативно-рефлексивний критерій формування творчої активності молодших школярів визначається вмінням учнів до самооцінки та процесу самоаналізу, проведення рефлексії творчої діяльності, здатності розуміти її та складається з таких показників, як: здатність до самоаналізу та рефлексії; самооцінка творчої діяльності; наявність творчого потенціалу.

Виокремлення рівнів сформованості творчої активності молодших школярів відбувалося з опорою на аналіз структури досліджуваного феномену, відповідно було визначено такі рівні як: *високий, середній та низький*.

4. Обґрунтовано педагогічні умови формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій: 1) *формування у молодших школярів мотивації до творчої діяльності*; 2) *дотримання поетапності у розвитку творчої активності учнів засобами ігрових технологій*; 3) *впровадження завдань творчого, розвивального, проблемного характеру*; 4) *організація та керівництво вчителем ігровою діяльністю учнів*.

Визначені педагогічні умови формування творчої активності молодших школярів засобами ігрових технологій є взаємопов'язаними, обумовленими особливостями проєктування процесу навчання та визначаються всіма суб'єктами цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анджейчак, А. О. (2000). Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах початкового ступеня Польщі. *Обдарована дитина*, (5), 8-13.
2. Аніщенко, О. В., & Яковець, Н. І. (2007). Сучасні педагогічні технології: курс лекцій : *навчальний посібник*. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 199.

3. Барановська, І. Г., & Лазаренко, Ю. Д. (2018). Творча самореалізація молодших школярів на уроках музичного мистецтва. *Молодий вчений*. № 5.2 (57). 71-75.
4. Барда, С. І., & Московець, Л. П. (2019). Дослідження особистості молодшого школяра : *методичний посібник*. Кременчук : ПП «Бітарт», 76.
5. Бех, І.Д. (2003). *Виховання особистості: навчально-методичний посібник*. К.:Либідь, 848 с.
6. Бібік, Н.В. (2004). Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз /Компетентнісний підхід у сучасній освіті: *світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За загальною редакцією О.В. Овчарук*. – К.: «К.І.С.», С. 45-50.
7. Біла, І. М. (2014). Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 200.
8. Бондар, Ю. В. (2019d). Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. *Гуманітарний корпус: зб. наук. стат. з актуал. пробл. філософії, культурології, психології, педагогіки та історії* (м. Київ, 8 листоп. 2019 р.). Вінниця : ТОВ «Твори», (29), 10-12. Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27948/gum_29%20%200.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=10
9. Бондар, Ю. В. (2020a). Аксіологічний підхід у формуванні творчої особистості молодшого школяра. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз і практичний досвід: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 18-19 черв. 2020 р.). Тернопіль : Вектор, 117-119. Режим доступу: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16217/1/54_Yuliia_BONDA_R.pdf
10. Бондар, Ю. В. (2020f). Педагогічні умови формування творчих умінь в учнів початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного*

- педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, (34(І том)), 220-225. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-1-35>
- 11.Бондар, Ю. В. (2020і). Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Сер.: Педагогіка і психологія, (61), 9-13. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-9-13>
 - 12.Варзацька, Л.О. (2008). Гра як засіб пізнання. *Початкова школа*. № 12.С. 34-35.
 - 13.Васянович, Г. П. (2012). Основи психології : навчальний посібник. Київ : Педагогічна думка, 114.
 - 14.*Великий тлумачний словник сучасної української мови* (2005). [голов. ре д. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 1728 с.
 - 15.Волинець, О. В. (2013). Ігри та ігрові тренінги в початковій школі. *Вихователю ГПД. Усе для роботи*. №7 (19). С. 2-8.
 - 16.Воробйова, С. (2002). Дидактичні ігри в процесі навчання. *Рідна школа*. 5, 46–49.
 - 17.Гончаренко, С. У. (2007). *Український педагогічний словник*. К. : Либідь, 376 с.
 - 18.Гріневич, Л. (2019). Концепція Нової української школи. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 10.02.2019).
 - 19.Данько, Н. П. (2013). Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*, (4), 1-2.
 - 20.Демченко, І. І., Пічкур, М. О., & Близнюк, Т. О. (2009). Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва : монографія. Київ : Оміда, 218.
 - 21.Демчук, Л. В. (2007). Виховання творчої особистості. *Психологічна газета*, (16(88)), 22-31.
 - 22.*Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття)* URL: https://sites.google.com/site/smcprofil/materials/normative#_Toc278228538

23. *Державний стандарт початкової загальної освіти: станом на 16 листопада 2000 р.* / Кабінет Міністрів України. Початкова освіта. – 2006. – № 2 (338). – С. 8–31.
24. Дичківська, І. М. (2001). *Основи педагогічної інноватики* : навч. посіб / І. Зелент, 222 с.
25. Дичківська, І. М. (2004). *Інноваційні педагогічні технології* : навч. посіб. К. : Академвидав, 352 с.
26. Дзятківська, Г. О. (2015). Ігрові технології навчання в початковій школі: особливості використання. *Магістерський науковий вісник*, 23, 141-154.
27. Дубяга, С. М. (2015). Педагогічні технології в початковій школі : навчально-методичний посібник для студ. вищ. навч. закладів напряму підгот. «Початкова освіта». Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 160.
28. Жорник, О. (2000). Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності. *Рідна школа*, 1, 27-28.
29. Загурська, І. С. (2006). Розвиток самооцінки творчих здібностей у молодшому шкільному віці : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. психолог. наук: спец. 19.00.07 «Теорія і методика професійної освіти»; Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. Київ, 20.
30. *Закон України «Про освіту»* : Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/1060-12> (дата звернення : 03.09.15).
31. *Енциклопедія освіти* / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремін ; чл. редкол.: І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков, В. І. Бондар, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн [та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1036 с.
32. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології*: [колективна монографія] / авт. кол.: Биков В. Ю. [та ін.]. – К.: Атіка, 2005. – 252 с.

- 33.Карпенко, Н. А. (2016). Психологія творчості : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 156.
- 34.Коберник, Г., Коберник, О., & Волошина, Г. (2020). Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, (2(4)), 59-66.
- 35.Ковальова, В. І. (2010). Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра. Харків : Вид. група «Основа», 191.
- 36.Конашук, Г. М. (2012). Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Обдарована дитина*, (3), 23-27.
- 37.Коновальчук, М. В. (2010). Розвиток творчості молодших школярів: система літературних завдань. Київ : Шкільний світ, 120.
- 38.Кравець, Н. М. & Гречановська, О. В. (2018). Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ. *Теорія і практика навчання*, 7, 3-7.
- 39.Копилковська, І. В., & Левенець, В. С. (2020). Дидактичні ігри як системний підхід у застосуванні форм та методів засвоєння учнями теоретичних знань. *Мистецька освіта майбутнього: методичні аспекти*: зб. матеріалів. Київ: ДНМЦЗКМО, 2020. 226 с.
- 40.Кудикіна, Н. В. (2003). Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: *монографія*. Київський міський педагогічний ун-т ім. Б. Д. Грінченка. Київ : КМПУ, 272 с
- 41.Ляшко, Н. О., & Райська, Л. Г. (2013). Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови (4 клас). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки*, (110), 141-143.
- 42.Манагарова, Н. (2015). Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*, (11/12), 20-21.

43. Міщенко, Н. І. (2017). Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. *Таврійський вісник освіти*, (1(57)), 138-144.
44. Мойсеюк, Н.Є. (2007). Педагогіка. *Навчальний посібник* 5-е видання, доповнене і перероблене - К.: [б. в.], 656 с.
45. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*, затв. указ Президента України №344/2013 від 25.06.13 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 4.07.15).
46. Нісімчук, А. С., Падалка, О. С., & Шпак, О. Т. (2000). Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : центр «Просвіта»; Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 368.
47. *Новий державний стандарт початкової загальної освіти*. Всеукраїнська серпнева конференція. URL: [https://www... nus.org.ua/.../2017/.../NewSchool_Presentationfinal_18-08](https://www.nus.org.ua/.../2017/.../NewSchool_Presentationfinal_18-08) (дата звернення: 7.05.2020).
48. *Нова українська школа: poradnik dla vchytеля* / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
49. Овчаров, С. М. (2011). Психолого-педагогічні засади розвитку креативних здібностей школярів. *Вісник Житомирського державного університету. Сер.: Педагогічні науки*, (58), 3-6.
50. *Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті*: [навч. пос. / С. П. Бондар, Л. Л. Момот, Л. А. Липова, М. І. Головка]; за ред. С. П. Бон-дар. – Рівне: Тетіс, 2003. – 200 с.
51. Пехота, О. М., Кіктенко, А. З., & Любарська, О. М. (2001). Освітні технології : навчально-методичний посібник. Київ : А.С.К., 256.
52. Пометун, О. І., & Пироженко, Л. В. (2004). Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 192.

- 53.Плющик, Є. В., & Біляк, О. А. (2019). До питання розвитку творчої активності молодших школярів. *Науковий збірник «Молодий вчений»*, 8 (72),71-73.
- 54.Рибалка, В. В. (2016). Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості : термінологічний словник. Київ, Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 424.
- 55.Роменець, В. А. (2001). Психологія творчості : навчальний посібник. Київ : Либідь, 288.
- 56.Савченко, О. Я. (1999). *Дидактика початкової школи*: [підручник для студентів педагогічних факультетів] / Олександра Яківна Савченко. – К.: Генеза, 368 с.
- 57.Степанова, С. А., Михальченко, Н. В., Вдовиченко, Р. П., Шапочка К. А., Михальченко І. В. (2021). Розвиток творчих здібностей особистості у ігровій діяльності. Warszawa, Polska. *Colloquium-Journal*. №28 (115), С. 29-33.
- 58.*Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи.* – К.: Видавництво «Світоч», 2019.- 336 с.
- 59.*Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко 1-2 класи від 8 жовтня 2019 року* / Міністерство освіти і науки України. – Офіц. вид. – Київ: КабМін України, 2019. – 123 с
- 60.Устиненко, В. І. (2013). Місце і роль ігрового феномену у культурі. *Філософські науки*. №2. С. 69-77.
- 61.Федорова, М. А. (2015). Сюжетно-рольова гра як засіб виховання моральних цінностей дошкільника: *навч. посібник*. Житомир: вид-во «Полісся», 164-170
- 62.Шапар, В. Б. (2007). Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 640 с.
- 63.Швай, Р. І. (2014). Психологія та педагогіка творчості : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 200.
- 64.Швець, С. М., & Кондратюк, Л. С. (2020). Організація рефлексивної діяльності молодших школярів. *Традиційні та інноваційні підходи у*

- сфері сучасних педагогічних досліджень: зб. тез доп. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 березня 2020 р.). Київ : Центр прогресивної освіти «Генезум», 155-159.*
- 65.Шуть, М. М. (2010). Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання»; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 22.
- 66.Шумейко, Т. (2014). Ігрові технології навчання на уроках української мови впершому класі. *Імідж сучасного педагога*. № 1. С. 58-59.
- 67.Щербань, П. (2014). Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 13. С. 286.
- 68.Яланська, С. П. (2018). Психологія творчості : навчальний посібник. Полтава : Видавництво «Сімон», 182.
- 69.Янкович, О. І., & Кузьма, І. І. (2018). Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 266.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Види дидактичних ігор, які сприяють формуванню творчої активності
молодших школярів**

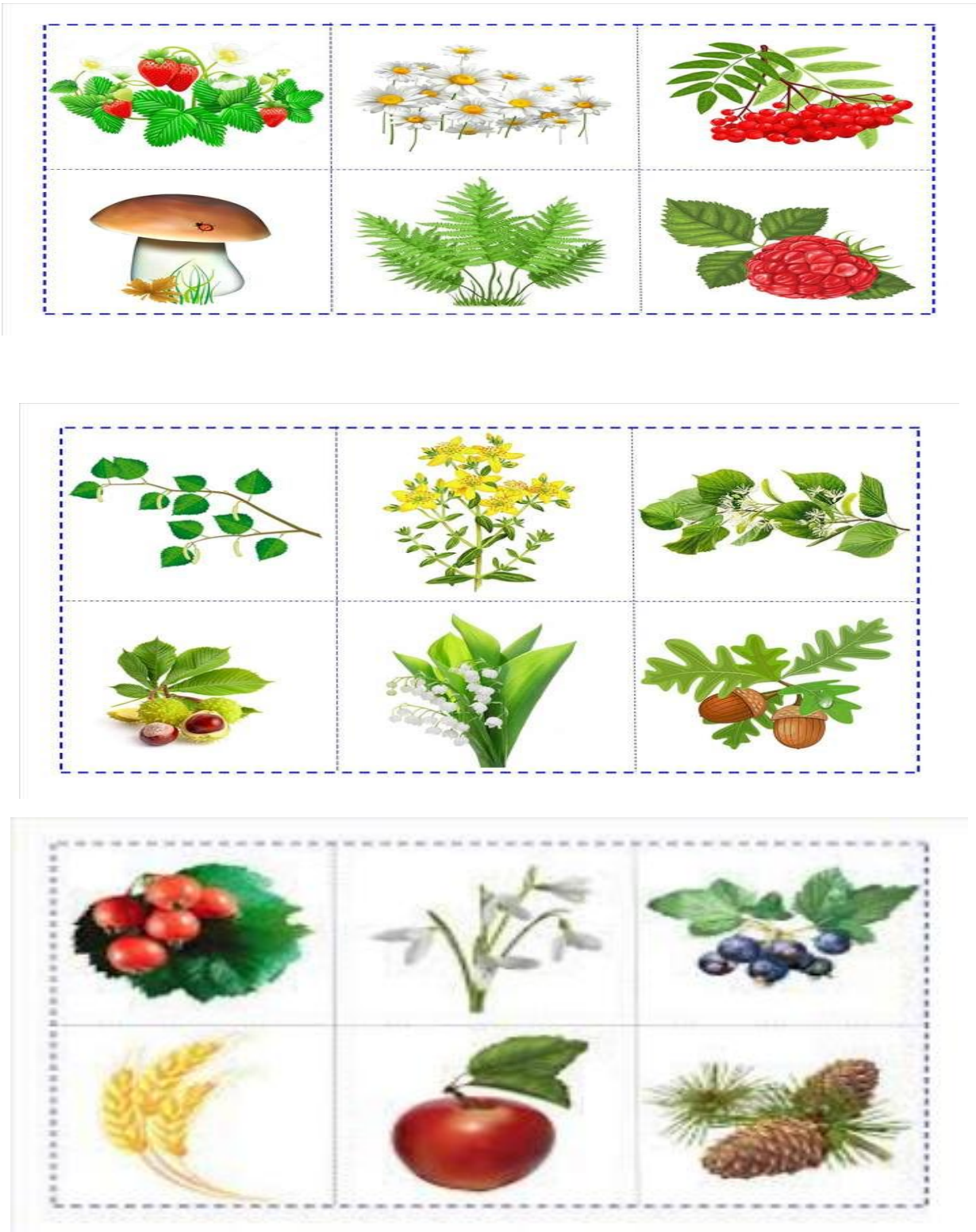
Дидактична гра

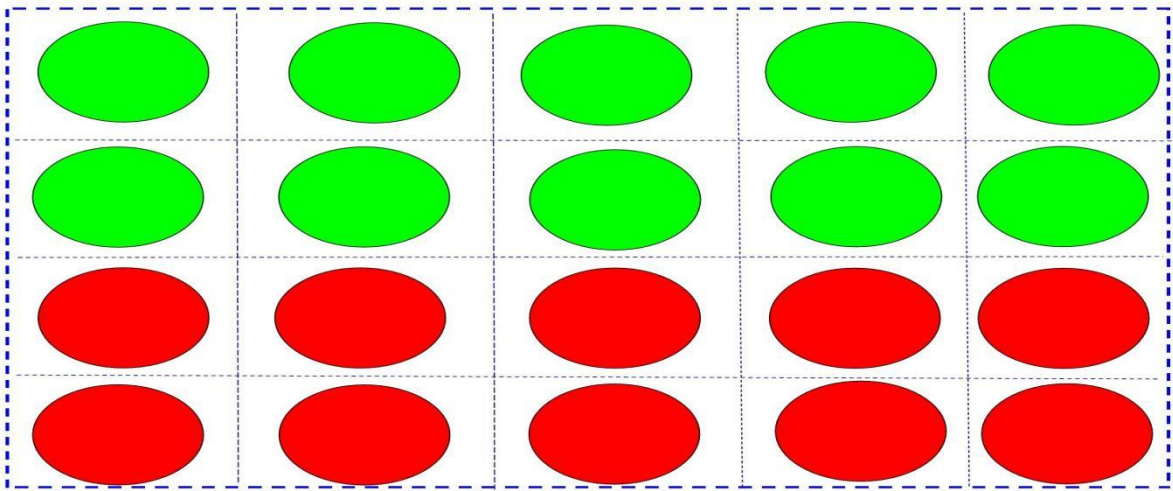
«Що росте в лісі?»

Мета: розширювати знання дітей про дерева, куші, квіти, ягоди, що ростуть в лісі; розвивати увагу, мовлення, мислення; виховувати любов до природи.

Хід гри

Вчитель запитує в учнів чи були вони коли-небудь в лісі, чи бачили, що там росте. Завдання дітей за допомогою фішек (зелені – так, червоні – ні) визначити, що росте в лісі та обґрунтувати свою відповідь.

Дидактична гра

«Схоже – відмінне»

Мета: закріплювати знання дітей про різні види транспорту, активізувати словник дошкільнят словами - назвами транспортних засобів, вчити знаходити спільні та відмінні ознаки між ними, розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, допитливість, логічне мислення.

тична гра

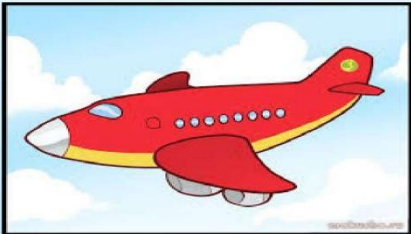
« Схоже – відмінне»

Наче бабка, вертолiт
Не лишає в небі слід,
Легко у горі кружляє,
Все гуде і не змовкає.

Мчить літак у день погожий,
Він на птаха дуже схожий,
Бо і хвіст, і крила має,
Тільки зерна не дзьобає.

До проводів причеплений за спинку,
Трамвай мчить від зупинки до зупинки.
Коли ж він у ночі відпочиває,
То бути швидким поїздом бажає.

Автобус- справжній трудівник,
За розкладом трудиться звик.
Весь день він не спинає біг,
Везе людей і в дощ, і в сніг.

Кічка, рум', подати й лавини -
Немає простягає хвоста.
Сиди і рухайся вперед -
Не віддає волосинки.

Ковчез цей на дрок коїла
Буду-туди прорити шлях.
Коли вулиця нечиста,
Безперечно порохом,
А трамвайбуси й трамвай
Дуже легко об'їждє.
(Миколайчук)

Дидактична гра

«Ворони»

Мета: розвинути слухову увагу дітей; вміння рухатися відповідно до слів вірша; говорити голосно і тихо; сприяти формуванню правильної вимови звуку - «р».

Ігрові правила. Усі рухи виконуються тільки відповідно довіршованих слів: «Кар-кар-кар» вимовляти по-різному: коли ворони літають - голосно, коли засинають - тихо. Ігрові дії. Імітація рухів літаючих, а потім засинають птахів; звуконаслідування.

Хід гри

Діти зображують ворон, стоячи в проходах від парт у класі. Вони виконують руху відповідно до тексту, який говорить на розспів вчитель. Слова «кар-кар-кар» вимовляють всі учні.

Текст.

Ось під ялинкою зеленою

Скачуть весело ворони:
 «Кар-кар-кар!» (Голосно)
 Цілий день вони кричали,
 Спати хлопцям не давали:
 «Кар-кар-кар!» (Голосно)
 Тільки до ночі замовкають
 І всі разом засипають:
 «Кар-кар-кар» (тихо).

Гра може проводитися у вигляді фізкультхвилинки на уроках, а також на уроках природознавства.

Дидактичні гра **«Збери листівку»**

Три різні листівки розрізають на чотири частини. Потім частини перемішують і роздають їх порівну всім учасникам гри.

Перший гравець кладе на стіл одну частину, другий - повинен підібрати до неї відповідну частину з урахуванням фону і зображення. Якщо у нього немає потрібної частини, він пропускає хід. Гра продовжується до тих пір, поки не буде зібрана листівка, яку забирає собі поклав останню частину. Виграє той, у кого буде більше цілих зібраних листівок.

Коли діти освоють гру, число листівок можна буде збільшити.

Гра **«Склади ціле з частин»**

Це варіант попередньої гри, лише дитина оперує не зображеннями предметів, а геометричними фігурами. За допомогою цієї гри у дитини можна сформувати вміння розчленовано сприймати складну форму предмета, виокремлювати в ній окремі елементи, що знаходяться в різних просторових положеннях. Цю гру можна проводити по-різному.

1. Викласти зображення за повним зразком. Дитина дивиться на зразок і відтворює такий же, використовуючи різні геометричні фігури.

2. Викласти зображення за контурним зразком з простих геометричних фігур. Для дитини це завдання складніше попереднього, тому на початку

йому пропонують накладати окремі геометричні фігури на контур, підбираючи потрібні. Потім він збирає складні фігури, дивлячись на зразок.

Як завдань можна використовувати також відомі головоломки «Магічний квадрат», «Монгольська гра», «Танграм» та інші, в яких для побудови заданих зображень використовуються прості, знайомі дитині геометричні фігури.

Додаток Б

Портфоліо для дослідження стану сформованості творчої активності молодших школярів

Мотиваційний компонент

Анкета «Прагнення до творчості»

Інструкція: «Зараз ви уважно будете слухати твердження, і якщо воно вас стосується, то ставите «+» біля відповідного номера, якщо ні, то «—». Результати заносяться в таблицю».

1. Мені дуже подобається спостерігати, міркувати, шукати причину подій і явищ.

2. Я дуже люблю придумувати нові ідеї, фантазувати.

3. Я маю багату уяву. Люблю малювати, оформляти газети і стіннівки, тому що хочу цим займатися і мені це подобається.

4. Я часто приймаю незвичні, нестандартні рішення.

5. Мені подобається брати участь у художніх виставках, конкурсах.

6. У мене викликають захоплення твори мистецтва (музичні, поетичні, художні).

7. Я легко знаходжу спільну мову з людьми, вмію переконувати їх.

8. Я хочу у вільний час грати на музичних інструментах.

9. Я люблю писати вірші, складати казки, працювати із пластичними матеріалами.

10. Я відчуваю потребу в постійному ознайомленні з тими видами творчої діяльності, якими ще не володію.

Опрацювання відповідей:

Так – 2 бали.

Ні – 0 балів.

15–20 балів – високий рівень;

10–14 балів – середній рівень;

1–9 – низький рівень.

Додаток В

Анкета «Мої вподобання»

Інструкція: «Дайте відповідь на запропоновані запитання «так», «ні» або «іноді».

1. Чи любиш ти створювати щось незвичайне і яскраве?

2. Чи подобається тобі розглядати картини відомих художників?

3. Чи помічаєш ти навколо себе прекрасне і дивовижне?

4. Чи завжди із захопленням берешся за пензлики, олівці, фломастери, пластилін?

5. Чи намагаєшся висловити свої емоції, думки і почуття за допомогою своїх творінь?

6. Чи подобається тобі брати участь у художній самодіяльності (концертах, святах)?

7. Чи любиш ти дізнаватися щось нове про мистецтво?

8. Ти часто відвідуєш театри, музеї, художні виставки, балет?

9. Чи існують художники, хореографи, танцюристи, актори, майстерність яких викликає в тебе захоплення?

10. Чи цікавишся ти образотворчим, театральним, музичним, хореографічним мистецтвом?

Опрацювання відповідей:

Так – 2 бали.

Іноді (інше) – 1 бал.

Ні – 0 балів.

15–20 балів – високий рівень;

10–14 балів – середній рівень;

1–9 – низький рівень.

Додаток Г

Тест «Оцінка свого «Я»

Інструкція: «Обери одну відповідь, яка тебе характеризує. Занеси в бланк відповідей».

1. Чи відчуваєш ти прагнення глибше пізнати самого себе, розкрити свій творчий потенціал?

а) так; б) частково; в) ні. (Бали – 2, 1, 0)

2. Чи здатний ти до швидкого та самостійного оволодіння новими видами творчості – художньої, образотворчої, літературної?

а) так; б) частково; в) ні. (Бали – 2, 1, 0)

3. Чи здатний ти виконувати важке завдання, якщо перших дві години не дали очікуваних результатів?

а) так; б) частково; в) ні. (Бали – 2, 1, 0)

4. Чи подобається тобі відображати свої ідеї, фантазії, настрої в малюнках, творах?

а) так; б) частково; в) ні. (Бали – 2, 1, 0)

5. Чи любиш ти створювати щось нове, оригінальне (аплікацію, картину, поробку)?

а) так; б) іноді; в) ні. (Бали – 2, 1, 0)

6. Чи думаєш ти, що сам зможеш брати участь у важливих змінах навколишнього світу та створювати щось таке, що мало б значущість:

а) так, у більшості випадків; б) так, іноді; в) ні. (Бали – 2, 1, 0)

7. Чи вважаєш ти, що деякі з твоїх ідей зумовили б значний прогрес у майбутньому в якійсь із галузей:

а) так; б) так, за сприятливих обставин; в) лише певною мірою. (Бали – 2, 1, 0)

8. Тобі довелося займатися незнайомою справою. Чи виникає в тебе бажання домогтись у ній досконалості:

а) так; б) так, але тільки якщо це подобається; в) задовольняюся тим, чого встиг домогтися. (Бали – 2, 1, 0)

9. У вільний час тобі подобається:

а) залишатися наодинці, поміркувати, щось придумати;

б) намалювати малюнок, створити художню композицію, аплікацію, написати твір;

в) провести час з друзями. (Бали – 1, 2, 0)

10. Чи погоджуєшся ти із думкою, що людина реалізується як особистість у діяльності, спілкуванні, під час розв’язання життєвих проблем?

а) так; б) частково; в) ні. (Бали – 2, 1, 0)

Опрацювання відповідей:

17–20 балів – високий рівень;

10–16 – середній рівень;

0–9 – низький рівень.

Додаток Д

Методика дослідження творчої уяви, фантазії «Незакінчений малюнок» (за С. Бардою, Л. Московець)

Методика допоможе визначити рівень розвитку уяви, фантазії в учнів.

Дитині дають картку, на якій зображені геометричні фігури: круг, трикутник, квадрат і пропонують домалювати таким чином, щоб вийшов якийсь предмет, якесь зображення та дати йому назву.

Інструкція: «Перед тобою листок паперу, де намальовано 3 фігури. Спробуй домалювати до них деталі, щоб вийшов предмет, малюнок. Придумай оригінальну назву».

Опрацювання та аналіз отриманих результатів:

високий рівень – геометрична фігура виступає деталлю зображення цілої картини;

середній рівень – зображення на основі геометричної фігури включає деталі, які виходять за межі фігури;

низький рівень – при замкнутості зображення деталями, які не виходять за межі геометричної фігури.

Методика «Три слова» (за Н. Карпенко)

Мета: дослідження особливостей творчої уяви.

Необхідний матеріал: три будь-яких слова (наприклад: дощ, собака, місяць).

Хід виконання: досліджуваному пропонується протягом 15 хвилин сформулювати якомога більше речень, у кожне з яких входили б усі три слова.

Опрацювання даних виконаного завдання

Оцінювання роботи досліджуваного проводиться за наступною шкалою:

- ✓ у реченні використані всі три слова в дотепній та оригінальній комбінації – 6 балів;
- ✓ у реченні використані всі три слова без особливої дотепності, але в оригінальній комбінації – 5 балів;
- ✓ у реченні використані всі три слова в звичайній комбінації – 4 бали;

- ✓ у реченні використані всі три слова в менш розумово необхідній, але логічно допустимій комбінації – 3 бали;
- ✓ у реченні використано лише два слова, а третє слово для словесного зв'язку – 2 бали;
- ✓ у реченні правильно використано лише два слова, а третє штучно введено в речення – 1 бал;
- ✓ досліджуваний правильно зрозумів завдання, але дає в реченні формальне об'єднання всіх трьох слів або використовує їх з повторенням – 0,5 бала;
- ✓ у реченні безглуздо поєднані всі три слова – 0 балів.

Якщо респондент сформулював дуже схожі одне на одне речення, з повторенням теми, то друге і всі наступні речення оцінюються половиною початкового балу.

Методика «Незвичне використання» (за С. Бардою, Л. Московець)

Методика допоможе провести діагностику творчої обдарованості за фрагментом тесту Торранса.

Інструкція: «Ви бачили сірник і знаєте, що зазвичай з ним роблять. Придумайте для сірника якомога більше ідей незвичного використання. Запишіть їх».

Час виконання 10 хвилин.

Опрацювання та аналіз отриманих результатів

Оцінюється продуктивність (кількість), оригінальність ідей:

10 і більше ідей – високий рівень творчості та вмінь;

5–9 – середній рівень творчості та вмінь;

4 і менше – низький рівень творчості та вмінь.

Модифікована методика діагностики рівня розвитку рефлексивності

(за А. Карповим)

Інструкція: «Добрий день, діти! Будь ласка, дайте відповіді на запропоновані твердження. Навпроти номера твердження поставте цифру, що

відповідає варіанту вашої відповіді. Не замислюйтеся довго, пишіть перше, що спало на думку. Правильних або неправильних відповідей немає».

Варіанти відповідей:

- 1) ніколи так не буває;
- 2) інколи так буває;
- 3) часто так буває;
- 4) завжди так буває.

Текст опитувальника для молодших школярів

1. Прочитавши хорошу книгу, я потім довгий час думаю про неї, хочеться її з ким-небудь обговорити.
2. Зробивши помилку, я потім довго думаю, чому так відбулося.
3. Я не хочу думати про те, чому хто-небудь незадоволений мною.
4. Я можу подумки поставити себе на місце іншої людини.
5. Я вважаю за краще діяти, а не роздумувати над причинами своїх невдач.
6. Закінчивши розмову, я продовжую вести її подумки.
7. Якщо я з кимось посварився, то, розмірковуючи над тим, хто в цьому винен, я передусім починаю з себе.
8. У мене бувають конфлікти через те, що я часом не можу передбачити поведінку, яку очікують від мене оточуючі.
9. Обдумуючи розмову з іншою людиною, я наче подумки веду з нею розмову.

10. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людях мої слова і вчинки.
11. Вирішуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами.
12. Буває так, що я шкодую про сказане.

Обробка результатів

Із дванадцяти тверджень, відповіді на такі 7 тверджень під №: 1, 2, 4, 6, 7, 9, 11 є прямими; решта – зворотні.

